БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧӨННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 44 (4528). 1960 ч. февраль 24, среда. | Өртээ 20 көп.

Чүректиң ханызындан өөрүп четтириишкин

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерин база дагын дыка улуг кызырар дугайында Хоойлуну ССРЭ-ниң Дээди Совединиң дөрткү сессиязы хүлээп алганы-биле холбаштыр совет бүдүрүлгелериҢ болгаш албан черлериниҢ ажылчыннарындан болгаш албан-хаакчыларындан, колхозчулардан, эртемденнерден, башкылардан, эмчилерден, үлетпүрнүҢ болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринден, культура ажылдакчыларындан, студентилерден, пенсионерлерден, бажың ээзи херээженнерден, партия болгаш хөй-ннити организацияларындан, а ол ышкаш даштыкы чурттарның күрүне, политика болгаш ажылдакчыларындан, тус-тус кижилериндан болгаш хөй-нниити организацияларындан СЭКП Төп КомитединиҢ, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ болгаш ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ адынга хөй санныг байырлыг телеграммалар база чагаалар кирген болгаш кирип үргүлчүлеп турар.

Совет чазактың ол хемчээн телеграммаларда болгаш чагааларда изии-биле деткип турар база Совет ЭвилелиниҢ үлегерин салгаар—туруп турар чепсектиг күштерни кызырар талазы-биле практиктиг базымнарны кылыр деп бүгү чурттарның парламентилеринге болгаш чазактарынга кыйгырыглар оларда кирип турар.

Чепсектиг Күштерни база дагын кызырар дугайында ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ шийтпирин чүүлдүгзүнүп база Совет чазактың тайбынга ынакшылдыг политиказын изии-биле деткип, чагааларын болгаш телеграммаларын чоруткан ажылчы чоннарның бүгү коллективтеринге, хөй-нниити организацияларынга болгаш тус-тус хамаатыларга, а ол ышкаш даштыкы чурттарның бүгү организацияларынга болгаш тус-тус кижилеринге Совет ЭвилелиниҢ Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ Президиуму болгаш ССРЭ-ниҢ Министрлер Чөвүлели чүректиҢ ханызындан өөрүп четтиргенин илергейлеп тур.

Совет ЭвилелиниҢ Коммунистиг партиязының Төп Комитеди — ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ Президиуму — ССР ЭвилелиниҢ Министрлер Чөвүлели

1960 чылдың февраль 22.

ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ Даргазы Н. С. Хрущев чоокта чаа Индияга чорааш, Суратгархеде күрүнениҢ механизастаттынган көдээ ажыл-агый фермазынга барганын бо чурукта көрүскен.

Бо чурукту фототелеграф-биле хүлээп алган.

Н. С. ХрущевтуҢ Индонезияда чоруп турары

ДЖОКЬЯКАРТА. (СЭТА). ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ Даргазы Н. С. Хрущев болгаш ону үдеп чоруур кижилер Джокьякартадан ырак эвесте турар Боробудурнуң сураглыг будда дуганынга февраль 22-де чораан.

Н. С. Хрущев дуганны Президент Сукарно-биле кады эргип көрген. Боробудурнуң дуганын 8 үүс чылдар үезинде туткан болгаш тос террас шинчилиг кылдыр көдүрлүп үнген чараш тудуг болуп турар.

Боробудур дуганын көргениниҢ соонда Н. С. Хрущев болгаш ооң кады чоруур кижилери индонези революциянның кавайы — Ява ортулуктуҢ чөөн талакы кезээнде турар Сурабаяже самолёт-биле чорупкан.

СУРАБАЯ. (СЭТА). ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ Даргазы Н. С. Хрущев Джокьякартадан Чөөн Яваның төп хоорайы—Сурабаяга самолёт-биле февраль 22-де чедип келген.

Совет аалчыны болгаш ону үдээн кижилерни аэродромга улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алган. Н. С. Хрущевка байыр чедирери-биле хоорайның барык бүгү чону чыылган. Аэропортан митинг болур ужурлуг хоорай төвүнде стадионга чедир бүгү орукту дургаар Сурабаяның болгаш чоок-кады суурларының он-он мүң чурттакчылары Н. С. Хрущевка болгаш Президент Сукарнога байыр чедирип турганнар.

Совет Армияның болгаш ФлоттуҢ Хүнү

Москвага байырлыг хурал болган

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай ФлодунуҢ 42 чыл ою-биле холбаштыр найысылалдың партия, совет болгаш хөй-нниити организацияларының төлөөлекчилери-биле кады ССРЭ-ниҢ Камгалал министерствозунуҢ байырлыг хуралы февраль 22-де Москвага Совет Армияның Төп театрынга болган.

Алдаржаан маршалдар, генералдар болгаш адмиралдар, офицерлер, бүдүрүлгениҢ чаартыкчылары, совет интеллигенцияның төлөөлекчилери байырлалдыы-биле шиметтинген залга чыглып келгеннер.

Президиумда — ССРЭ-ниҢ Камгалал министри, Совет ЭвилелиниҢ Маршалы Р. Я. Малиновский, Совет ЭвилелиниҢ маршалдары А. А. Гречко, С. М. Буденный, К. А. Мерецков, К. С. Москаленко, А. И. Еременко, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай ФлодунуҢ Политиктиг кол эргелелиниҢ начальниги, армия генералы Ф. И. Голиков, артиллерияның кол Маршалы М. И. Неделин, адмирал С. Г. Горшков, СЭКП МХК-ниҢ секретары В. И. Устинов, ВЛКСМ ТК-ның секретары В. П. Логинов, шериглерниҢ тус-тус кезектериниҢ маршалдары, Чепсектиг КүштериниҢ генералдары болгаш адмиралдары, офицерлери, солдаттары болгаш матростары.

СЭКП ТК-ның ПрезидиумунуҢ составын хуралдың хүндүлүг президиумунга сорук киришкинниг улуг көдүрлүүшкүн-биле соңгаан.

ССРЭ-ниҢ Камгалал министри, Совет ЭвилелиниҢ Маршалы Р. Я. Малиновский хуралды допчу эге сөзү-биле ажыткан.

— БистиҢ армиябыстың болгаш флодувустуҢ күжүнүҢ болгаш тиилеттирбес чоруунуҢ кол үндезини болза оларның организакчызы, удуртукчузу болгаш кижизидикчизи Коммунистиг партия болуп турарында деп Р. Я. Малиновский чугаалаан. Чепсектиг КүштериниҢ 42 чыл ою коммунизм тургузуушкунунга болгаш тайбың дээш демиселге Совет чурттуҢ кайгамчыктыг чедишкинериниҢ байдалында демдеглеттиниҢ турар деп ССРЭ-ниҢ Камгалал министри чугаалаан. Чепсектиг КүштериниҢ үштүҢ бирин—1.200 мүң кижини чаңгыс талалыг чурум-биле кызырар деп шийтпирни чоокта чаа хүлээп алган ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ чаа тайбың инициативазының дугайын ол сагындырган.

Армияның болгаш флоттуҢ дайынчыларынга байыр чедирип чүве чугаалаанар болза: Москваның ажылчы чоннарындан—СЭКП МХК-ниҢ секретары В. И. Устинов, комсомолчулардан болгаш аныяктардан — ВЛКСМ ТК-ның секретары В. П. Логинов, көдээ ажыл-агыйның ажылчылериндан — Москва областың «Кызыл хаа» колхозунуҢ саанчысы В. С. Ларина.

Совет ЭвилелиниҢ Коммунистиг партиязының Төп Комитединге байырлыг чагааны байырлыг хуралдың кпржикчилери улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алган.

Хуралдың түүнелинде улуг концерт болган.

• • •

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай ФлодунуҢ Хүнүнге холбаштырган байырлыг хуралдар Ленинградка, Киевке, Минскиге, Алма-Атага, Бакуга, Ташкентиге, Фрунзеге, Сталинабадка, Вильнюске, Ригага, Сталинградка болгаш чурттуҢ өске-даа хоорайларынга база болгулаан.

(СЭТА).

К. МАРКСТЫҢ БОЛГАШ Ф. ЭНГЕЛЬСТИҢ ЧОГААЛДАРЫНДАН НОМ

СЭКП ТК-ның чанында марксизм-ленинизм институдунуҢ белеткеп кылганы «К. Маркс болгаш Ф. Энгельс капитализмниҢ колониалдыг системазының дугайында» деп чыылда ном пэрлаттынып үнген. К. Марксты болгаш Ф. ЭнгельстиҢ «Немец идеология», «Коммунистиг партияның манифестизи» деп ажылдарындан үзүндүлерни бижээн үүлдерин, хол-биле бижээн материалдарын болгаш чагааларын ында киирглээн.

Колониалдыг системаның тывылганының болгаш хөгжээнииҢ дугайында, буржуаз ниитилелдиҢ тургустунарынга ооң ролюнуҢ дугайында, колониалдыг политиканың болгаш колониалдыг молчугдалдың хевирлериниҢ база аргаларының дугайында, дарлаткан улустарның национал-хосталгалыг демиселиниҢ үезинде колониалдыг системаның чайлаш чок буурап дүжериниҢ байдалдарының дугайында Маркс биле ЭнгельстиҢ эң чугула чугааларын номда чыгган.

Марксты болгаш ЭнгельстиҢ монополистиг капитализмниҢ мурнунда эң улуг капиталистиг чурт болуп турган Англияның колониалдыг политиказын сойгалап илередип турар ажылдары чыылдада улуг черни эзлээн. Ол ышкаш Ирландияның, Индияның, Афганистанның, Персияның, Кыдаттың, АлжирниҢ болгаш өске-даа чурттарның дугайында оларның үүлдерин база налбаа-биле киирген.

(СЭТА).

☆

Н. заставаның кызыгааржылары чоогунда суурнуҢ аныяктарынга үргүлчү аалдап кээр. СуурнуҢ аныяктары кызыгааржылар-биле катай Совет Армияның болгаш Шериг-Далай ФлодунуҢ Хүнүнде концерт белеткээн. Кызыгааржылар ында колхозтуҢ фермаларын база шефтеп турар.

Олар кыштаглаашкынны эки эрттирзин дээш хой кадарчыларының ажылынга дузалажып, улуг ажылдарны кылып турарлар. Анаа харыы кылдыр кызыгаар чоогунуҢ чону кызыгааржыларның ажылынга база дузалажып турарлар.

Чурукта: бөлүк кызыгааржылар чоогунда суурнуҢ аныяктары-биле кады турары.

Фото О. Гавриловтуу.

☆

Тыва автономнуг областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниҢ 1960 чылда социалистиг хүлээлгелери

Совет ЭвилелиниҢ Коммунистиг партиязының XXI съездизиниҢ болгаш СЭКП ТК-ның декабрь ПленумунуҢ төөгүлүг шийтпирлерин чедишкинниг күүседир дээш демисешпишаан, Тыва автономнуг областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери **1960 чылда 19,5 мүң тонна, азы 1959 чылга бодааргa 5,5 мүң тонна хөй болгаш доктааттынган планга бодааргa бүдүн чартык катап хөй эштти, сүттү—14,2 мүң тоннаны азы 29 хуу хөйнү болгаш дүктү—пландан 1000 центнер хөйнү күрүнеге садар деп хүлээлгени алган.**

Алган хүлээлгелерни чедишкинниг күүседири-биле колхозтар болгаш совхозтар 17 мүң баш мыйыстыг бода малды болгаш 200 мүң баш хойларны база өшкүлерни одарладып семиртир; 35 мүң баш хаваннарны болгаш 350 мүң баш куштарны семирти азыраар.

Областың колхозтары болгаш совхозтары мыйыстыг бода малдың баш санын 12 хуу, ооң иштинде инектериин 14 хуу, хойларныын—18 хуу болгаш куштарныын—бүдүн чартык катап көвүдедир. Колхозтар болгаш совхозтар мыйыстыг бода малдың элээн хөй санныг чаш төлүн чондан садып алган турар.

Мал ажылының дыка хөй мурнакчылары бедик хүлээлгелерни алган. **Чөөн-Хемчик районнуҢ «Октябрь 30 чылы» колхозунуҢ хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры эш Лопсанчап 1959 чылда төрүүр 100 хойдан 160 хураган алганынга удур 170 хураганны алырын хүлээнген.** Ол-ла районнуҢ «Искра» колхозунуҢ хойжузу эш Шаравии төрүүр 100 хойдан 170 хураганны база алыр.

Тараа бүдүреринге онза кичээнгей салбышаан, колхозтар болгаш совхозтар 1960 чылда бир гектардан тараа культураларының ортумак дүжүдүн 13 центнерден эвээш эвести алыр, тарылга шөлүн 20 хуу калбартыр болгаш **63 мүң гектардан эвээш эвес кур болгаш куруккан черлерни шиңгээдип алыр** деп хүлээлгени алган.

Областың колхозтары болгаш совхозтары кукуруза тарылгазын калбартырын, ону эки белеткеттинген болгаш чемишчиткен черлерге механизастаттынган звенолар-биле болгаш чүгле дөрбелчин-уяланчак арга-биле тарыырын база бир гектардан кукуруза дүжүдүнүҢ 300 центнер ногаан массазын алырын шийтпирлээн.

Алган хүлээлгелерни чугаажок күүседиринге күштерин болгаш күш-ажылын харамнанмазын база ооң-биле бистиҢ чуртка коммунизм тургузарының хөрээнге бодунуҢ салыышкынын киирерин Тыва автономнуг областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери Коммунистиг партиямың Төп Комитединге болгаш Совет чазакка бүзүредип тур.

Хүлээлгелерни Тыва автономнуг областың колхозчуларының, совхозтар болгаш СТС-тер ажылчыннарының, көдээ ажыл-агыйының тускай эртемниглериниҢ ниити хуралдарынга чугаалажып көрген болгаш хүлээп алган.

База катап Тес-Хемде кыштаглаашкын дугайында

Кыш—мал ажылының талазы-биле ажыл-агый бүрүзүнге болгаш тус-тус малчыннарга шыңгыы шылгалда. Күзел-соруу бодунуҢ ажылында синиккен, ол дээш могаг-шылаг чок ажылдан турар малчыннарга кыш коргунчуг эвес. Ооң өске таварылгада кыш ажыл-агыйга болгаш тус-тус малчыннарга дүвүрээзиннинг берге байдалды тургуза бээрин бо чылдың кыжы бадыткаан. 1959—60 чылдарының кыжы Тес-Хем районнуҢ колхозтарынга канчаар эрттип турарының чамдык чижектерибиле «Шынның» рейди бригадазы танышкан.

МУРНАКЧЫЛАРГА КЫШ КОРГУНЧУГ ЭВЕС

Мал кыштаглаашкыны районга берге байдалды таварыштырган. Ынчалза-даа чамдык мурнакчы колхозчулар малды менди-кыш ажырып турары өөрүнчүг. «Ак-Эрик» колхозтуҢ Агар ховузунда, Шара-Нуурда, Божалыгда турар малчыннарында он-он кодан мал хүр кыштаглап турар. Ук колхозта кыштаглаашкынның байдалы ниитизи-биле өске колхозтардан дээре.

Ак-Бүүрээде ховуларында турар хойжуларның иштинден дуржулгалыг хойжу М. Лыкааның ажыл-хөрээнге кым-даа адаарган болур. Ооң кодан ында кыш эгезинделе бодунуҢ күжү-биле сөөртүп алган сараат-сараат сигеннери болгаш хойларга, чаш хураганнарга аңгылай чылыглап тудуп алган улуг, биче кажаалары, немелде чемгерилге чорударынга белеткээн тускай чадагай кажаалар, кормушкалар — шупту белен, корум-чурумнуг болгаш долу ажыглалда. Эш Лыкааның хойларының одары база планныг. Төрүүр 400 ажыг хойларның күшденгели кыштың эгезинден бээр бичии-даа суларавaан. Ол хойларынга кончуг сагыш човангыр болгаш чүгле боду кадарар.

Хойжу М. Лыкаа бодунуҢ бо чылын кылыр ажылын болгаш сорулгазын чугаалап олура, «эш Лопсанчаптың үлегери-биле бо чылдан эгелеп хойларны чыл дургузунда ийи удаа оолдадырын боттандырар мен» деп бүзүреллиг медеглээн. Баштайгы чылда ол ийи катап оолдаарынга 150 хойну тургузар деп бодап алган. Ынчангаш бо чылын төрүүр 400 хойдан 550 ажыг хураганны камгалап, хой бүрүзүнден ортумаа-биле 2,5 кг дүктү кыргын алырын хүлээнген. Ооң хойларының массалыг оолдаашкыны ам удавас эгелээр. Малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алырынга хойжуда бүгү байдалдар таарымчалыг кылдыр тургустунган.

Ол ышкаш «Чодураа» колхозта Болат-оол, Баткар, С. Далар, Б. Чамзың-оол, Ленин аттыг колхозта Хаспаа, Дапый-оол, Күрдаа чижектиг кызымаккай малчыннар кыштаглаашкынны хүр эрттирип турар.

«Чодураа» колхозтуҢ Хараал-Тейде төп сүт-бараан фермазының малчыннары төрээн 31 инектериҢ бызааларын менди камгалап албышаан, 22 инекти хайдактап саарынга өөреткеш, оларның бызааларын сагбас 11 инекке чагыштырып эмзирип турар.

Чамдык мурнакчы кижилер кышты хүр эрттирип турар-даа болза, районнуҢ мал ажылында улуг когарал таваржып турар.

«КОГАРАЛДЫГ КЫШ» ЧОК

Бо чылдың февральдың эгезинде байдал-биле алырга, районнуҢ колхозтарынга кыштаглаашкын эгелээнинден бээр ниитизи-биле 2100 ажыг, а ооң иштинде үүгле январь айда 1440 ажыг баш мал чудап өлген. Амгы үеде 16670 ажыг баш хойнуҢ күжү кошкак болгаш азыралда туруп турар. Ылаңгыя «Чодураа» болгаш Ленин аттыг колхозтарда малдың кышкы байдалы өнза бергедээшкинде. Чижээ, «Чодураа» колхозка үүгле январьда мүң баш мал өлген, азы районга январьда өлген ниити малдың барык 60 хуузу болган.

Колхозтарда өлген малдың хөй кезии багай ажаалга болгаш хайгаарал чок байдалга турган аныяк хойлар болуп турар. «Чодураа» колхозтуҢ аныяк хойлар кадарган хойжулары Миндиң, Шулуу, Шоңоол Аракчаа олар октябрь-ноябрь айларда хойга немелде чем бээр туржук, оттуг черлерге хүн дургузунда четче кадарбайн, кодан чанынга хавырып, харын-даа чамдыкта мырыңай кадарбайн турган.

Ынчангаш соокка эрте алзыпкан арган аныяк хойлар өлүп эгелээн. Алтай уксаанның бирги болгаш ийиги салгалдың улуг үнелиг дүк бээр аныяк хойлары амгы үеде арын баксыраанындан хүн бүрү өлүп турар. Ындыг байдал «Чодураа» колхозта Шулуу, Аракчаа, Магаранзы, Балдыржаа, Ленин аттыг колхозта Суваң-оол, Самнаар-оол, Айлынмаа болгаш өскелериҢ-даа коданнарында болуп турар.

Чамдык колхозчулар тургустуна берген мындыг байдалды чедир бодаваанны-биле «каражалыг кыш болган-дыр ийин» деп чугаалап турар. Ол ындыг эвес. Колхозтар баштаар черлериниҢ багай удуртулгазының болгаш чамдык малчыннарның харыысалга чок ажылының хараазындан мал ажылынга мындыг улуг когарал таварышкан деп чугаалаар херек.

Ынчангаш «когаралдыг кыш» деп тускай кыш чок, а когарал таварыштырган кижилер бар дээрзин билзе чогуур.

КАРАК АЖЫТТААР ЧОРУКТУҢ ТҮҢНЕЛИ

32864 центнер сигенни болгаш 17927 центнер силосту белеткээш, колхоз мал чемнериниҢ чыл планын күүсеткен деп «Чодураа» колхозтуҢ баштаар чери район организацияларынга медеглээн.

Октябрь, ноябрь айлар эскет чок эртте берген. Колхозтарның баштаар черлери тайбың байдалга турган. Фермалар эргелекчилери болгаш мал ажылының тускай эртемниглери декабрьда байдал бергедеп келирге мал чемнеринче кичээнгей салып, кайы хире мал чемнери артканын хынап, малды чемгерериниҢ норма чижээн тургузуп эгелээн.

«Чодураа» колхозта мал чемнериниҢ (силосту санаваска) 91 тонна сиген, 18 тонна концентрат артканы февраль 5-те байдал-биле бадыткаттынган. Ынчаарга эрткен ийи бүдүн чартык айның дургузунда 2193 тонна сиген мал чеминге чарыгдаттынган дээрзинин тодаргай барымдаазын колхозтарның санотчёду-даа бадыткавайн турар. Бо чорук мал чеминиҢ учёдун колхозтарда багай чорудуп турарын көргүзүп турар.

Белеткеттинген мал чемнерин ажаап, карактаваанындан болгаш күзүн кыштагларже сөөртүлгени организаставаанындан Самагалдай унунга болгаш Теске турган элээн каш сараттарны мал чип, төтчеглээн. Ол кол чылдагаан эвес.

Сиген белеткелиниҢ үезинде колхозтуҢ удуртур ажылдакчыларының болгаш тускай эртемниглериниҢ негедде, хыналда чок чоруун ажыглап, ол участокка ажылдап, учёт кылып турган кижилериҢ «кызымаккай» ажылдаанын илереткен сан-медээзи үстүнде дарганларның сеткил-сагыжын өөртүп турган. Ынчангаш ол карак чаган үрдүнчек саннар амгы үеде фактылар-биле дүүшпейн турар.

Ол ышкаш «Чодураа» колхозтуҢ агронему Лузьянин эрткен чылын 305 га мал чеми культураларын тарылгазын чоруткан турган. Ооң 7370 центнер дүжүт алырын планнап турган. Ынчалза-даа ол чыл төнчүзүнде чүнү-даа ажаап албайн барган. Ооң ангыда 80 га черге тараан кукурузадан 24 мүң центнерден эвээш эвес дүжүт алыр турган, ол үнелиг мал чеминге чогуур кичээнгей салбаанындан үүгле 4 мүң центнер ногаан массаны ап, силосталаан. Ол силос бо хүннерге чедир ажыглал чок чыдып турар.

УДУРТУЛГАНЫҢ СТИЛИНДЕ ЧЕТПЕСТЕР

Районда мал кыштагладыышкынны мындыг дүвүрээзиннинг байдалда турда районнуҢ партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының удуртукчулары тодаргай хемчеглерни кошкак чорудуп, мал кыштаглаашкынының айтырын алачаягаарлаашкынның ёзузу-биле чорудуп келген. Колхозтарның удуртур ажылдакчыларының аразында ажыл-агыйны шийтпирлээр талазы-биле чаңгыс аай шийтпир үндүрер болгаш дугуржулга кылыр чорук чок. Чижээ, Ленин аттыг колхозка мындыг таварылга болган. Колхоз даргазының оралакчызы эш Янчып чүк машиназынга 200 кг дус, 4 шоодай тараа шишкиндизи чүүрттеш, Хүрен-Дугайже машина чорударын шийтпирлээн. Машина суурдан үнмейн чорда-ла, колхоз даргазы эш Биче-оол база чаа даалга берген. Машина аай-дедир халыдып, хөй үе шак эрттирип тургаш, кежээликтей бергенде чүдүртүнгеш чорупкан.

Ол ышкаш «Чодураа» колхозта байдал ооң дээредевес. Магаранза, С. Өгбен болгаш даг одарында турар өске-даа хойжуларны көжүрер дугайында саналды колхозтуҢ зоотехниги, колхоз даргазы И. Биче-оолга, ооң оралакчызы С. Чимитке күстен тура киирип келген. Ынчалза-даа даргалар ол саналды херекке албаан. Ооң ужурунда кончуг соктуҢ үезинде Кара-Бош-Дагдан Тес мурнунда ховуже ажык чок көшту организастаан. Кыры чадагай машина кырынга арган хойларны дажылап турда, оларның өлүп хораар чоруу намдавайн, а улам көвүдээн.

РайоннуҢ колхозтары боттарында четчир санныг курлавырны чогуур үезинде ажыглап, хөделишкинге киирбейн турар. Чижээ, «Чодураа» колхозта күш-ажыл кылып шыдаар 420 колхозчулардан мал ажылында үүгле 180 кижи бар. Кыштаглаарже мал чеми сөөртүр, хар аштаар ажылда 234 ажыл аъттарындан 75 аът, бир трактор, беш автомашина, аъттың 15, тракторнуҢ бир далбыйлары ажыглаттынып турар. РайоннуҢ өске ийи колхозу бар аргаларны база-ла четпес ажыглап турар.

Ол ышкаш чамдык ферма эргелекчилери дендии олутпай, шүшпеҢ ёзу-биле ажылдап турар. Ленин аттыг колхозтуҢ Y. Шынаада ферма эргелекчизи эш Чындыгыр хой ажылынче чогуур кичээнгей салбайн турар. Олар кыштаглаашкынның эгезинде тус-тус коданнарга үзүп каан күш-деңгели сула, арган малдың одарладыышкынын, немелде чемгерилгезин хойжуларның канчаар чорудуп турарын эки хайгаравайн келген. Мал арып бакыраан коданнарже ферма эргелекчилери ай-айы-биле барбайн, ында байдалды шуут билбейн турарлар.

«ШЫННЫҢ» рейди бригадазы:
Г. ТӨГҮС-ООЛ,
Район СовединиҢ депутаты.
О. МАНДАРЫЙ,
«Шынның» корреспондентизи.
С. ДОРЖУ,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Партком шын оруктап чоруп турар

СЭКП ТК-ныҢ декабрь ПленумунуҢ доктаалынга үндезилээш, Улуг-Хем районнуҢ «Куш-ажылдың хостуу» колхозта партия комитеди ажыл-агый-политиктиг сорулгаларны шиитпирлээриниҢ талазы-биле чамдык чаа хемчеглерни алган.

Партия организациязы бодунуҢ коммунистериниҢ күжүн фермаларда, бригадаларда таарыштыр бызыглап турган. Партком кежигүннериниҢ ажыл хуваалдазы база шын тургустунган. Чижээ, колхозтуҢ даргазы эш Глотов ниити удуртулганы боттандырары-биле чергелештир часкы тарылгага белеткел ажылдарын чогуур үеэзинде бүрүн доозарын харыылаар хүлээлгелиг. КолхозчуларныҢ, механизаторларныҢ ортузунга полит-массалыг ажылдарны чеди чыл школазыныҢ директору эш Непомнящих, культура-чырыдыышкын ажылдарын көдээ СоветтиҢ даргазы эш Чолдак, мыйыстыг бода мал ажылынын ниити байдалын эш Собянин олар харыылап турар. КомитеттиҢ бүгү кежигүннери хүлээнген ажылдарынга харыысалгазын билип, хүлээлгевин эки боттандырып турардар.

Ылангыя № 1 сүт-бараан фермазыныҢ эргелекчизи эш Собянин ажылга кызымак, эки организакчы мергежилин илередип турар. Фермага ол чоокта чаа ажылдап киргеш, сүт саалдазын элээн көвүдедирин чедип алган, мурнундагы деннелиндеН 3—5 кг хөй сүттү инек бүрүзүнден ферма ап турар апарган.

Кажан ол ажылды хүлээп ап тура, саанчыларга идегевейн, мындыг кижилер сүт саалдазын канчап көвүдедир боор, оОн кадында колхозтуҢ баштаар чери база дуза көргүспес чүве-дир деп чугаалап турган.

Шынныг чүве черде шын хевээр артар. КолхозтуҢ баштаар чери болгаш чаа тургустунган партком ферманыҢ ажылынче ёзулуг кичээнгей салбайн, удуртулганы кабинеттен берип, чазыг кылган кижилерге доп-дораан харыысалга онаарынгала өйлешкен турган. Ындыг удуртулганыҢ ужурундан эш Собянин баштай ажылды чүден-даа эгелээр аайын тыппайн, саанчылар ортузунга шуугаазынны болдурган.

Партком (секретары эш Фитин) ол ферманыҢ ажылын тодаргайы-биле өөренип көрген. СобяниниҢ кылган частырыын коммунистер шынгыы илереткеш, ону дораан эдерин негээннер. ОоҢ соонда саанчылар, кадарчылар-биле чаа эргелекчиниҢ найыралы эки апарган. Ферма чаа хевирлиг ажылдаарынче шилчип эгелээн, колхозтуҢ байлаан көвүдедиринге ажыктыг чаа, мурнакчы аргаларны хереглээринге ферманыҢ ажылдакчылары чаҢчыга бергеннер.

Партия хуралы эрткен соонда ай хире болганда, саанчыларынар ам кайы-хире ажылдап турлар?—деп, эш Собяниндан айтырган мен.

— Кончуг эки ажылдап турлар... Ындыг кижилер-биле дагны-даа шимчедип болгу дег-дир, баштай оларнын ажылдап турар аргазынын аайын тыппайн, хөй мунчулуп турган чордум, ам ажылывыс хайныышкынныг эгелеп тур—деп ол харыылаан.

Торгалыг сүт-бараан фермазыныҢ ажылдакчылары коммунист эш СобяниниҢ удуртулгазы-биле боттарыныҢ курлавырларын болгаш аргаларын санап көргеш, бо чылын сүт саалдазын көвүдедир талазы-биле бедик хүлээлгени ап турар.

Кожай, Эйлиг-Хем фермаларыныҢ ажылы мурнундаазындан база сегип эгелээн. Эрткен чылын 97 инектиҢ бирээзинден-не ортумаа-биле 1650 ажыг килограмм сүттү сагганын Кожайның комплексилиг бригадазынын бригадири Т. Санчы чугаалап турар. Ол фермада аныяк малдын күш-денгилдези эки. Ында мурнакчы саанчы Көк-кыс бодунга бызыглаан инектериниҢ бирээзинденне барык ийи муҢ килограмм сүттү сагган, саанчылар Балдан, Матпал болгаш өскелер-даа оортан база-ла калышпайн турарлар.

Ол фермада ажылдакчыларныҢ таарымчалыг амыдырал-чуртталгазы хандыртынган, олар найыралдыг чурттап, бот-боттарынга дузалажып турарлар. Фермада бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмү бар. Саанчылар солун концерттерни көрүп база чаа солуннарны болгаш журналдарны доктаамал номчуп турар.

Эйлиг-ХемниҢ хойжулары биче эвес чедишкиннерлиг. Партия организациязы оларныҢ ажылынын болгаш амыдыралынын дугайында доктаамал сагыш салып турар. Бүгү хойжулар колхозтан кидис идиктерни алган, оларныҢ өске-даа хандырылгазы эки тургустунган. Партия организациязы, «кадарчылар хүнүн» ай бүрүде чыылдырып келгениниҢ түнелинде оларныҢ ажылы эжижип турар. Малдын чаш төлүн бүрүн камгалап, кыштаглаашкынны чедишкинниг организастаа турар эштер Сендажы, Чечен-оол ышкаш өске-даа мурнакчы хойжулар хөй.

Партком мал ажылынче кичээнгейин угландырбышаан, часкы тарылганыҢ белеткел ажылдарынга бодунуҢ контролюн база күштелдирген. ОоҢ түнелинде колхозтуҢ тракторларынын, көдээ ажыл-агый машиналарынын барык шуптузу септеттинген. Бо ажылга эштер И. Сухаразо, Н. Бердуков, Г. Блинов, К. Очур-оол болгаш өске-даа механизаторлар онза кызымаккай ажылданнар. Колхозчулар үрезин фондузунуҢ 70 ажыг хуузун чажар шынарынга чедир белеткеп алган, арткан үрезиннерни арыглаарын олар чедишкинниг чорудуп турар.

Партком болгаш колхоз баштаар чери тудуг ажылынче онза кичээнгейин база угландырган. Амгы үеде дыка хөй колхозчулар 3,5 муН кубометр тудуг ыяжын тайгада хайныышкынныг белеткеп, ол сорулганы март 1-ге чедир күүседиринге бүрүн шиитпирлиг ажылдан турардар.

КолхозтуҢ мурнунда тургустунган сорулгаларны кижилер шиитпирлээр деп чүве билдингир. Ынчангаш партия чырыдыышкынынын ажылын партком багай эвес тургускан. Амгы үеде колхозта чырыдыышкынныҢ 5 бөлгүмнеринде 90 ажыг дыннакчылар хаара туттунган. Ол бөлгүмнерде коммунистер, комсомолчулар болгаш партия кежигүнү эвес активтер бистиҢ чуртувуста коммунистиг тургузуушкуннуҢ теориязын болгаш практиказын идейкейлиг өөренип турарлар.

КолхозтуҢ фермалар бүрүзүнде кызыл булуҢнар тургустунгулаан. Оларда агитаторлар чүгле бүгү делегей амыдыралынын болуушкуннарын малчыннарга таныштырары-биле кызыгаарлаттынмайн, харын мурнакчыларныҢ дуржулгазын нептерелдир, кыштаглаашкында четпестерни илередир болгаш оларны чайладыр талазы-биле улуг ажылдарны чорудуп турарлар. Ылангыя эштер Санчы, Багрецова, Байыр-оол болгаш өскелериҢ-даа аттары чон ортузунда калбаа-биле нептерээн. Колхозта эш Непомняших удуртган лекторлар бөлүү лекция пропагандазын база калбартып турар.

Партком коммунистериҢ болгаш колхозчуларныҢ саналдарын өөренип көргеш, элээн хөй амыдыралчы чугула айтырыгларны боду шиитпирлеп турар апарган. Чижээ, техниканыҢ септелгезин колхозка бүрүү-биле шилчидер дугайында шиитпирни комитет хүлээп алган. КолхозтуҢ механизатор кадрлары ол шиитпирни боттандырбышаан, септелгениҢ бот-үнезин улуу-биле чиигеткен. Хаван эьди бүдүрериниҢ бот-үнезин чиигедирин колхозчулар база чедип алганнар.

Ындыг болза-даа партком бодунуҢ төлевилээн сорулгаларын ам-даа ыракта чедир күүсетпейн турарын айтыр херек. Ынчалзажок, ол болза коммунистериҢ болгаш бүгү колхозчуларныҢ деткимчезинге дайынмышаан, колхоз бүдүрүлгезин хөгжүдеринче угланган чаа, мурнакчы аргаларны ажыглаарынче бүзүрелдиг базымны кылып турар.

Н. ЧИЧИНИН.

СЭКП Улуг-Хем райкомунуҢ пропаганда болгаш агитациязы килдизиниҢ эргелекчизи.

«Элегес» совхозта аныяк саанчы Оюн Фая ооҢ бодунга бызыглаан инек бүрүзүнден 1959 чылда 2550 кг сүттү саап алган. Сүт саап алышкынын улам көвүдедир дээш демисешпишаан, 1960 чылда инек бүрүзүнден 2700 кг сүттү саап алырын ол хүлээнген.

Чурукта: Оюн Фая.

Фотозу С. Феоктистовтуу.

Сөзү ажыл-херектен карышпас

Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг колхоз чеди чылдың баштайгы чылында багай эвес көргүзүглерлиг болган. Бо талазы-биле колхозчу аныяктарның күш-ажылчы үлүү киргенин база демдеглээри чугула.

Комсомолчу саанчы Шаннай-оол бодунда бызыглаан 10 инектериниҢ бирээзинден-не 1200 кг сүт саарын хүлээнгеш, херек кырында 1500 кг сүттү сагган. СЭКП ТК-ныҢ декабрь (1959 ч.) ПленумунуҢ шиитпирлерин танышкан комсомол хуралынга эш Шаннай-оол бо чылын инек бүрүзүнден 2100 кг сүттү саарын хүлээнгеш, ол талазы-биле кожазы «Октябрь 30 чылы» колхозтуҢ саанчызы Ангырбанны чарышка кыйгырган.

НиитиниҢ малын менди, чылыг болгаш тодуг кыштагладырынга колхозчу аныяктар, комсомолчулар идепкейлиг киржип турар. КолхозтуҢ сүт-бараан фермазында ажаалданын, чемгерилгениҢ эки тургустунганындан чаа төрүттүүген бызаалар менди болгаш семис доругуп турар. Кыштың амгы берге үеларинде безин инек хүнде ортумаа-биле 10 кг чедир сүттү берип турар.

КолхозтуҢ кыштагларында шээр малдың амгы байдалы база-ла күскү хевээр. Ол дээрге одарны чөп ажыглап, ажаалда, хайгааралче кичээнгейни эки тургусканын херечилеп турар. Аныяк кадарчы Чечекмаа ышкаш үлегерлиг малчыннар колхозта хөй. ОоҢ коданында бо чылын төрүүр 300 хөй бар, оОн 390 хураганнарны менди өстүрбүшаан, чурт хоюнун бирээзинден-не 2,5 кг дүктү кыргып алырын аныяк малчын хүлээнген.

Техниканы чөп ажыглап эдилээринге мергежилдиг, кывар чүүлге камныг механизатор аныяк кадрлар колхозта база көвүдээн. МаҢаа чоллачы Аракчаа, Өлешпей, тракторист БаянсаҢ, МаннаЙ-оол оларны чижекке көргүзүп болур. Олар чайгы күскү ажылдарныҢ үеэзинде, амгы мал чеми болгаш тудуг материалдары сөөртүрүнге бердинген норманы 150 хуу ажыр күүседип турар.

Амгы үеде колхозчу аныяктарныҢ күш-ажылчы идепкейи уламна калбарып турар. Чижээ, пекарняныҢ мергежилдиг мастери эш СендиҢ моон мурнунда хүнде 150 кг хлеб быжырып турган, а ам кылыгларынын шынарын эжижитпишаан, хүн бүрү 200 кг хлебти быжырып үндүрүп турар.

КолхозтуҢ хову ажылында үлегерлиг аныяктар база хөй. Комсомолчулар болгаш аныяктар шөл чемишчиДеринге 2100 тонна өдекти бөлүп чыылдырар, чугула культура болур кукурузаныҢ гектарындан 350 центнер ногаан массаны өстүрүп алыр дээш боттуг хемчеглерни ап турар.

Техниканы чөп ажыглап, эдилээринге мергежилдиг, кывар чүүлге камныг механизатор аныяк кадрлар колхозта база көвүдээн. МаҢаа чоллачы Аракчаа, Өлешпей, тракторист БаянсаҢ, МаннаЙ-оол оларны чижекке көргүзүп болур. Олар чайгы күскү ажылдарныҢ үеэзинде, амгы мал чеми болгаш тудуг материалдары сөөртүрүнге бердинген норманы 150 хуу ажыр күүседип турар.

Амгы үеде колхозчу аныяктарныҢ күш-ажылчы идепкейи уламна калбарып турар. Чижээ, пекарняныҢ мергежилдиг мастери эш СендиҢ моон мурнунда хүнде 150 кг хлеб быжырып турган, а ам кылыгларынын шынарын эжижитпишаан, хүн бүрү 200 кг хлебти быжырып үндүрүп турар.

КолхозтуҢ хову ажылында үлегерлиг аныяктар база хөй. Комсомолчулар болгаш аныяктар шөл чемишчиДеринге 2100 тонна өдекти бөлүп чыылдырар, чугула культура болур кукурузаныҢ гектарындан 350 центнер ногаан массаны өстүрүп алыр дээш боттуг хемчеглерни ап турар.

СЭКП обкомунуҢ V пленумунуҢ доктаалын амыдыралга боттандырар, төрээн суурун улам чаагайжыдар талазы-биле колхозчу аныяктарныҢ киржилгези база биче эвес болган. Бо чылдың тудугларынга материал белеткелин чогуур өйүнде хандырбышаан, комсомолчулар боттарынын күжү-биле 5 чурттала бажыннарын кылырын, 30 муН туйбуну бүдүрерин шиитпирлеп алган. Колхозчу аныяктар боттарынын бажыннарынын чанынга 5—8 дөс ыяштарны, а кудумчуларга ниитизи-биле муН ажыг дөс ыяштарны бо чылын немей тарып өстүрер.

Ажылында чедишкиннерин бызыглавышаан, чеди чылдың ийиги чылында улам бедик көргүзүглерлиг болурунга колхозчу аныяктар бүзүрелдиг. Оларның сөзү боттуг ажылхеректен карышпас.

М. ЧИМБИИ.

Хана солуннар редакторларының ооредилгези

Кызылдың бүдүрүлге, албан черлериниҢ болгаш организацияларының хана солуннар редакторларының семинары болуп эрткен. Семинарга партия эге организацияларының дайынчы дузалакчылары — хоорайда 100 ажыг хана солуннар редакторлары киришкен.

Семинарның киржикчилери «Чеди чылдың ийиги чылының планын күүседиринге хоорайның ажылчы чоннарын эвилелдээр талазы-биле хана солуннарның сорулгаларының дугайында» СЭКП Кызыл хооркомунуҢ секретары эш КиселевтуҢ илеткелин улуг кичээнгей-биле дыннааннар. «Тувинская правда» солуннуҢ редакторунуҢ орлакчызы эш Беловолов хана солуннардан амыдыралдың негеп турары чугула айтырыгларның дугайын чугаалап берген. Хана солуннарга бүдүрүлгелерниҢ мурнакчыларының болгаш чаартыкчыларының ажылының дуржулгазын канчаар чырыдарын, «Тувинская правда» солуннуҢ килдис эргелекчизи Маслов чугаалавышаан, Кызылдың хана солуннарындан тодаргай чижектерни көргүскен, а ол-ла солуннуҢ ажылдакчызы В. Межова «Дузаашкын болгаш шоодуг» деп темага беседаны эртирген.

Семинарның киржикчилери даг экспедициязының эргелелиниҢ, пассажирлер АТК-зынын, Күрүне банкызының хана солуннарының болгаш областыҢ хереглекчилер эвилелиниҢ «Культурлуг садыглаашкын дээш» деп хана солунунуҢ ажылының дуржулгалары-биле база танышканнар.

Хана солуннар редакторлары хана солуннарны каастаарының дугайында семинарны эртирерин күзээннер. Ындыг семинар март айда болур.

А. ЛЕПЕШКИН.

Культура-амыдырал темазынга

☆ ☆

Чер болгандан

ЧААГАЙЖЫДЫЛГАНЫ ЭКИЖИДЕР

Бай-Тайга районнуҢ «Мурнакчы» колхозунуҢ төвү—БулуҢ сууру бойдустуҢ чаягаар бүткен чараш чурумалдыг черинде туруп турар. Колхозчу суурда культура-амыдыралдың болгаш чурттала бажыннарының тудуглары чыл бүрүде немежип, он-оНу-биле ажыглалга кирип турар. Ындыг болза-даа суурнуҢ чаагайжыдылгазынче кичээнгей салдынмайн турар.

1959 чылдың чазынында Шүй ортумак школаның коллективи 500 дөс янзы-бүрү ыяштарны олурткан. Чайгы ажаалданы багай чорутканындан чүгле он ажыг дөс ыяш арткан. Олурткан ыяштарны кажаалаваанындан мал үреп кааи. Ол ышкаш колхозчуларның бажыннарының чанында олурткан ыяштар ховар.

Суурда чүгле үш кудук, бок төгер үш оҢгар болгаш арыгланыр 20 чер бар. Бо байдал колхозчуларның негелдезин хандырбайн, суурнуҢ арыг-шевер байдалынга таарымчалыг эвес болуп турар.

Д. Дастан.

АРЫГ-ШЕВЕР ЭВЕС

Барыын-Хемчик районнуҢ «Большевик» колхозунуҢ төвү болур Ыйылык суурнуҢ кол кудумчузу — Комсомольская кудумчузунда чаҢгыс улуг кудук бар. Ол кудукту суурнуҢ чурттакчыларының хөй нуруузу ажыглап турар. Ында арыг-шевер талазыбиле четпестерни ыыттавайн барып болбас.

НиитиниҢ кудуунда демир хуун, хендир астынмаан, оОн аксы дуглаттынмайн турарындан янзы-бүрү хир-чам кирип турар. Чурттакчылар туралаан-на савазы-биле суглап, оОн ангыда кудуктан малын база суггарып турарлар. ОоҢ уламындан кудуктуҢ чаны хирленип, элдеп-эзин бок, чам чыглып турар.

О. Өктем-оол.

ХОЛУШКАК

Улуг-Хем районнуҢ «СЭКП-ниҢ XX съездизи» колхозунда аъш-чем продуктулары алгы-кеш, дүк-биле кады чаҢгыс складта. ОоҢ уламындан кажан алгы-кеш, дүк база өске-даа чүүлдерни ынай-бээр сайгарарга аъш-чем продуктулары довуракка боражып турар.

1957 чылда чаа склад тударын колхоз баштаар чери планнаш, склад тудар ыяшты 1958 чылда белеткээш, өске тудугларга ажыглаан. Ынчангаш склад туттунмайн барган болгаш ону тудуп кылыр дугайында чугаа читкен.

Д. Шулуу.

АЖЫГЛАЛ ЧОК

Чаа-Хөл районнуҢ Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниҢ тудуг бригадазы ийи чыл мурнунда колхоз төвүнге столоваялыг, гостиница тудуун дооскаш, оОн соҢгаларын, эжиктерин болгаш печкаларын кылып каан турган. Ынчаарда колхозчулар суурга столоваялыг гостиница удавас ажыглалга кирер-дир дижип өөрүп турганнар.

Колхоз баштаар чери бажынның бир өрээлин 1959 чылдың чазынында контора кылып алгаш, июньда ук бажынны хосгааш, столовая, гостиница-даа кылбайн өөн каапкан. Ам чүү болганыл дээрге, бажынның соҢгаларының шилдери, печкалары буступ үрелген.

Б. ЧҮЛДҮМ.

СОВЕТ КИЖИЛЕР

☆ ☆ ☆

Колхозчу чолаачылар

Чөөн-Хемчик районнуҢ «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелинде 10 чүк машиналары бүрүн составы-биле бригадаларда, фермаларда ажылдап турар.

Чолаачыларның аразында Седин, Дуктуг-оол олар чылдың кайы-даа үеларинде социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп келген. МаҢ чемнерин, тудуг ыяжын, оттулар ыяшты, тарааны болгаш өске-даа черле чүүү сөөртүрүн оларга дааспас дээр!

Амгы үеде олар берге оруктуг тайгалардан тудуг ыяжын сөөртүп, хүн бүрүнүҢ ажыл нормазын 150—170 хуу күүседип турарлар. Машиналарны камныг өдилеп, кывар чүүлге камналгалыг болуп, шалыпчы ажылдап турары дээш колхозтуҢ баштаар чери оларны каш-даа удаа шаннаан.

• • •

БАЗА БИР МУРНАКЧЫ

«Коммунизмче орук» колхозтуҢ хаван ажаакчызы эш М. Дарыймаа ол ажылга ам 9 чыл болган. БодунуҢ төрээн колхозунга чыл бүрүде хөй орулганы киирер дээш ораладжып келген ол малчынның ажылының түнели эки болуп турар.

Чеди чылдың бирги чылында ийи удаа төрээн 15 хаванның бирээзинден-не 16 хаван оолдарын ол өстүрген. Хаванны үлегерлиг ажаап, азырап кегени дээш шаннаалды болгаш немелде төлевирни ол ап турар.

Чеди чылдың ийиги чылында төрүүр хаван бүрүзүнден 16—18 хаван оолдарын алырын эш Дарыймаа хүлээнген, ам төрээн 10 хаванның 85 оолдарын бүрүн ажаап алган болгаш олар эки доругуп турар.

К. КОМБУКАР.

ДоҢгактың звенозу

Барыын-Хемчик районнуҢ «Большевик» көдээ ажыл-агый артелиниҢ тудугжулары 1960 чылда тудугга хереглеттинер 4 муН кубометр тудуг ыяжын тайгада бүрүнү-биле белеткеп алганнар.

Белеткеттинген тудуг ыяжының сөөртүлгези организастыг чоруп турар. Колхоз төвүнде баштай дүшкен ыяш-биле тудуг бригадазының Б. ДоҢгакка урурткан звенозу 2 өрээлдиг кижи эмнелгезиниҢ бажының тудуп эгелей берген. Эмнелге бажының В. И. ЛенининиҢ төрүттүүген хүнүнден бээр 90 чыл болган оюнда доозарын тудугжулар хүлээнгеннер.

К. КАРА-САЛ.

Мурнакчы коллективтерге шилчиир Кызыл туктарны тывысканы

1959 чылдың дөртү кварталында бүдүрүлге, транспорт болгаш садыг черлериниҢ аразынга калбарткан социалистиг чарыштың түнелин СЭКП Кызыл хооркомунуҢ бюрозу болгаш хоорküүском чугаалажып көргеш, дөртү кварталда чурт үлетпүрүнүҢ барык бүгү бүдүрүлгелериниҢ ажылының эжижээнин демдеглээн. Ол чорук 1959 чылдың бүдүрүлге программазын хоорайның бүдүрүлгелери ниити продукция бүдүрер талазы-биле—113,8 хуу, бараанныг продукцияның талазы-биле — 115,6 хуу күүседир болгаш пландан ажыр 12 миллион рубльдиҢ продукциязын бүдүрүп үндүрер арганы берген.

Ниити продукция бүдүрер планын 127,4 хуу, бараанныг продукцияны 128,8 хуу күүсетпишаан, алгы заводунуҢ коллективи эҢ дээре көргүзүглерни чедип алган. Ол коллективтив пландан ажыр 3 муН ажыг эш кидис болгаш хөм идиктерни бүдүрген, продукцияның бот-үнезин 3,9 хуу чиигеткен, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 11,6 хуу бедиткен. Шак ындыг бедик көргүзүглерни ол коллектив социалистиг чарышты калбартпышаан, техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглап тургаш, чедип алган. Коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, чурттаар, өөренир дээш патриоттуг чаагай шимчээшкинде заводтуҢ ажылчыннарының 40 хуузу киржип турар.

СЭКП хооркомунуҢ болгаш хоорküүскомнуҢ үлетпүр бүдүрүлге черлериниҢ аразынга шилчиир Кызыл тугун алгы заводунуҢ (директору эш Скрыль, партия эге организациязының секретары эш Ермолаев, профэвилел месткомунуҢ даргазы эш Белоногов) коллективинге тывыскан.

Автотранспорт черлериниҢ аразынга калбарган социалистиг чарышка бирги черни облпотребсоюзтуҢ АТК-зының (начальниги эш Байыр-оол, партия организациязының секретары эш Кузин, профэвилел месткомунуҢ даргазы эш Попов) коллективи эҢлээнин барымдаалааш, СЭКП хооркомунуҢ болгаш хоорküүскомнуҢ шилчиир Кызыл тугун тывыскан. Ол АТК-ныҢ коллективи 1959 чылдың дөртү кварталында планын тонна талазы-биле 212,5 хуу, тонна-километр талазы-биле 137,9 хуу күүсеткен, 62 тонна кывар чүүлду камнап алган, бир тонна-километриниҢ бот-үнезин 3,9 копеекке чиигеткен.

Эрткен чылдың дөртү кварталында бедик көргүзүглерни Кызыл горпозунуҢ № 3 садыг салбырының коллективи (директору эш Калабин) чедип алган. Бараан саарылгазының планын ол салбыр 111,4 хуу күүсеткен, саарылгадан 12 муН ажыг рубльдиҢ камналгазын, пландан ажыр 17 муН ажыг рубльдиҢ орулгазын чедип алган. Партия хооркомунуҢ болгаш хоорküүскомнуҢ садыг черлериниҢ аразынга шилчиир Кызыл тугу ол коллективте.

Хоорайның үлетпүр комбинадынын, типографияның болгаш даараныла комбинадынын, даг экспедициязының АТК-зынын, Кызылдың төп электростанциязының коллективтериниҢ дөртү кварталда чедип алган бедик көргүзүглерин СЭКП хооркомунуҢ бюрозу болгаш хоорküүском демдеглээн.

Социалистиг чарыштың негелделерин тудуг болгаш ниитиниҢ чемненилге черлериниҢ чаҢгыс-даа коллективи дөртү кварталда чедир күүсетпээнин барымдаалааш, ол организацияларның аразынга шилчиир Кызыл туктарны чаҢгыс-даа коллективке тывыспаан.

Мурнакчы ажыл-ишчи

Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» көдээ ажыл-агый артелиниҢ кежигүү эш Базыр-Тараа төрээн колхозунуҢ экономиказын улам быжыглаар дээш чүткүлдүг ажылдап, ыяш белеткээр черде хүн бүрүде нормазын 150 хуудан өрү күүседип турар. Колхозчу эш Базыр-Тараа 1959—1960 чылдарның анныыр сезонунга мурнакчы киржип, 17 киштернин, 176 диинернин, 3 дилгилерниҢ кештерин дужаган.

Л. ДАШ-ООЛ.

Совхоз часка белеткенип турар

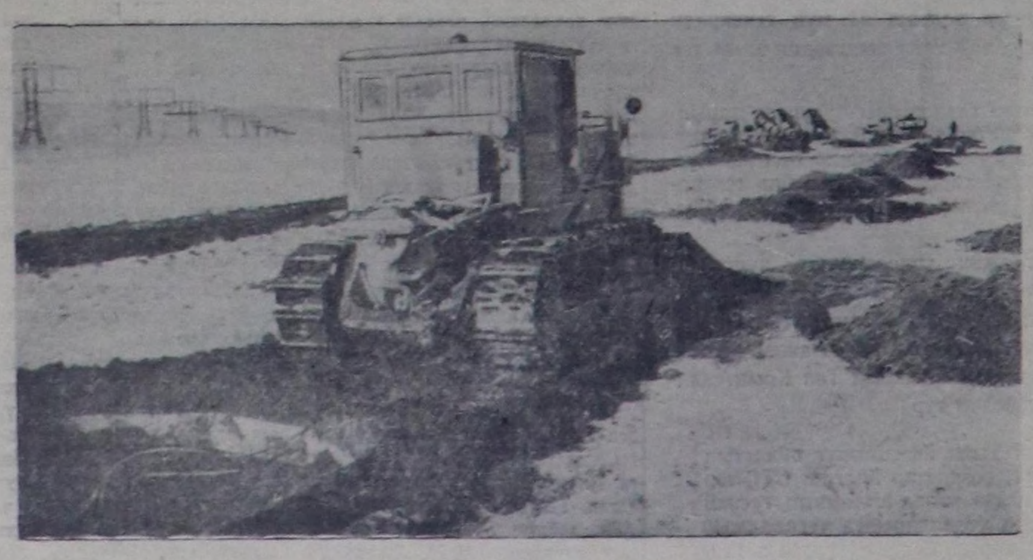

Приморье край. АртемовскиниҢ ногаа-сүт бүдүрер совхозунуҢ хорзүү шоолуг үнүш-дужут чок. Ам ында ону үнүш-дужуттуг болдурар дээш улуг ажыл чоруттуп турар. Олче үшкү чылда торф сөөртүп, ону минеральдыг чемишчидилгелер-биле кады шөлге чажып төп турар. Ол чорук картофель, капуста болгаш өске-даа культураларның дужудун көдүрер арганы берген.

Бо чылын совхоз шөлдерже 50 муН тонна торфту сөөртүп төгер. Амгы үеде ол ажылда чүүгүн боду дужүрер 25 чедир автомашиналар база экскаваторлар болгаш бульдозерлер ажылдап турар.

Чурукта: тускай чүүл-биле чепсеглээн тракторнуҢ шөлде төккен торфту дескилей тарадып турары.

Фотозу Н. Назаровтуу.

СЭТА-ныҢ фотохрониказы.

ХУУЧУЛАРНЫҢ ҮНҮ

Хуучулар төлээлекчилериниң хуралы

Самагалдайның Культура бажыныңга Тес-Хем районнуң хуучулар төлээлекчилериниң отчёт-сонгулдалыг хуралыны магазин эргелекчизи эш Байыр-оолдуң илеткелин дыңнаан. Эрткен чылын ол магазин баразн саарылгазының планын 108 хуу күүсеткен. Колхозчуларның бажын эт-херексел баразнарын арбыладыр садыглаарынче кичээнгейни магазин эргелекчизи эш Байыр-оол угландырбышдан, СЭКП обкомунуң V пленумунуң шиитпирин күүседиринге чугула салыышкынны киирип турар.

Садып алыкчылар ортузунга кооперас-массалыг ажылды күштелдирген. Оон түңнелинде хуучу кежигүнге 125 кижи эткен отчёттуг үениң дургузунда кирген. Ындыг болза-даа магазинниң ажылында улуг четпестерниң барын хуучулар илереткен. Колхозчуларның чугула хереглел баразнарны—демир орунарны, сонга пөстерин болгаш оруң шыыгларын ам-даа эвээшти садыглап турар. Малдың кыштагладыышкының үлеп турар чемнериниң шынары чавыс болуп артпышаан.

Ажылчы чонга номнарны тарадып садыглаар ажылды эң куду деңнелде тургускан. Ном садарының чыл планы чүгле 80,1 хуу күүсеттинген. Ном садыныңа кадрларны быжыглаарының орнунга садыгжыларны солуур, халаар чоруктарны райпо баштаар чери болдуруп келген.

Районнуң хереглекчилер ниитилелиниң ревизия комиссиязы болгаш оон даргалы Дембирел отчёттуг үеде барык ажыл кылбааны илерээн. Чыл дургузунда чүгле чаңгыс-ла катап баразн складыңа хыналда кылган. Столоваяда болгаш магазиннерде хомудал база саналдар дептерлерин көскү эвес черде кадагалап, ында бижиттинген чүүлдериниң хыналдазын четпес чорудуп келген.

«Чодураа» колхозта школа директору эш Санчат сөс алгаш, школаларны хамаарышкан баразннар-биле райпо баштаар чериниң четпес хандырып турарын тодаргай чижектерге көргүзүп тургаш шүгүмчүлээн. Шуурмакта үлетпүр комбинадының кылган сандайларының болгаш тумбочкаларының шынарының чедимче чок болуп турарын чугаалавышаан, садыглары-биле хүлээп алыр продукцияның шынарынче кичээнгейни моон соңгаар күштелдиреринде ол саналдаан. «Чодураа» колхозда хлеб быжырар черни организастаарының эргежок чугулазын эш Санчат чугаалаан.

Малчыннарның амыдырал деңнелиниң бедээнин, оларның хереглелдериниң болгаш негелделериниң өскенин О. Шыназадан келген садыг эргелекчизи эш Арбак демдеглевишаан, ол хереглелдерни райпонуң четпес хандырып турарын шүгүмчүлээн. Чижээ, шактарны, кышкы, чайгы тоннарны, даараныр машиналарны эвээш садыглап турар.

Хереглел кооперациязының социалистиг өнчүзүн камгалаар талазы-биле демиселди райпо баштаар чери отчёттуг үеде кошкак чоруткан. Райпода өре-самчыгдалдың ниити түңү 137 муң рубль чедип турар.

Районнуң хуучу делегаттарының чагыгларын хурал хүлээп алган. Райпо баштаар чериниң даргазынга эш Б. Ламаны соңгаан.

С. ДОРЖУ.

Илерээн четпестерни чайладыр

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артелинде хуучуларның отчёт-сонгулдалыг хуралына магазин эргелекчизи эш Байыр-оолдуң илеткелин дыңнаан. Эрткен чылын ол магазин баразн саарылгазының планын 108 хуу күүсеткен. Колхозчуларның бажын эт-херексел баразнарын арбыладыр садыглаарынче кичээнгейни магазин эргелекчизи эш Байыр-оол угландырбышдан, СЭКП обкомунуң V пленумунуң шиитпирин күүседиринге чугула салыышкынны киирип турар.

Садып алыкчылар ортузунга кооперас-массалыг ажылды күштелдирген. Оон түңнелинде хуучу кежигүнге 125 кижи эткен отчёттуг үениң дургузунда кирген. Ындыг болза-даа магазинниң ажылында улуг четпестерниң барын хуучулар илереткен. Колхозчуларның чугула хереглел баразнарны—демир орунарны, сонга пөстерин болгаш оруң шыыгларын ам-даа эвээшти садыглап турар. Малдың кыштагладыышкының үлегерлиг чорудар дээш күжениишкиннинг ажылдап турар малчыннарга баразнарны чедирип садыглаарын четпес организастаан.

С. ИРГИТ,
О. ӨКТЕК-ООЛ.

• • •

Үлетпүр болгаш аъш-чем баразнарынга ажылчы чоннарның хүн бүрүде өзүп турар хереглелдерин Сүт-Хөл райпозунуң четпес хандырып келгенин районнуң хуучулар төлээлекчилериниң хуралы демдеглээн. 1959 чылда баразн саарылгазының планын райпо чүгле 93 хуу күүсеткен азы элээн каш муң рубльдиң баразнарын чедир садыглаваан.

Садыг ажылынга кадрларны шилип алыр айтырыгже кичээнгейни кошкадып, магазин эргелекчилеринге, садыгжыларынга кижилерни чааскаан томуйлап каар чоруктуг райпо даргазы эш Кысыгбай болдуруп келген. Чижээ, Аллан-Маадыр магазининче Борбак-оол, Көрген-оол оларны, Улуг-Алаак магазининче—Херел-оолду чорудуп каарга, олар үр эвес үеде садыглаваш, хереглел кооперациязының хөй муң рубль түүнүг өнчүзүн самчыгдап каанар. 1960 чылдың февраль 1-ге чедир 180 муң рубльдиң самчыгдалы бар болуп турар. Райпода 6 автомашиналар, 18 аъттар бар. Ындыг турбуже транспортту эң чавыс бүдүрүкчүлүг ажылдап келген. Автомашиналарның хөй нуруузу үрелген, 1—2 аларның дургузунда ажыл чок анаа тургулаар.

Ажылчы чоннарның хереглелдерин үлегерлиг хандырар дээш мурнакчы ажылдап турар эштер Комарицина, Сувзан, Төтпе, Сапыянак ышкаш садыгжыларның дуржулгазын нептередир талазы-биле райпо баштаар чери барык кандыг-даа ажылды кылбаан. Садыг ажылында мурнакчы, депшилгелиг аргаларны дидими-биле ажыглаарынче, мурнакчыларның дуржулгазын нептередиринче кичээнгейни хуучулар төлээлекчилериниң хуралы угландырган.

П. ШОКПАА.

Москва. Автомобильдиң электри херекселдериниң болгаш приборларының эртем-шинчилел талазы-биле шенелде институту тракторларга хереглээр доктаамал эвес токтуг чаа электрилиг генераторун ажылдап кылган. Ол амгы бар генератордан үш катап чиик-даа бол, оон улуг күчүлүг.

Чаа генераторларны бо чылын массалыг бүдүрүп эгелээр.

Чурукта: Электри-дериглер лабораториязының ажылдакчылары инженер Елена Константиновна Бочкарёва болгаш конструктор Анатолий Александрович Ерёмин чаа генераторну хынап турлар.

Фотозу **В. Куновтуу.**
СЭТА-ның фотохрониказы.

Малчыннарның хүлээлгези

Таңды районнуң «Совет Россия» колхозунда Каскалдың эъткир угланыышкынныг инек фермазының малчыннары чаа хүлээлгелерни алган. Саанчылар К. Үремчи, Р. Билзенмаа олар 14 инек бүрүзүнге ийишки быааларны чагыштырып эмзиреринг хүлээнгеннер.

Инек кадарчылары О. Чүлдүм, С. Күнзеңі олар чайгы үеде инектерни одарладыышкынын таарыштыр чоруткаш, инек бүрүзүнден-не хонук санында 700 — 800 грамм деңзи немелдезин чедип алыр соруланы салганнар.

Фермаңың малчыннары чарыштың түңнелин ай санында ийиден эвээш эвес чорударын доктааткаш, оон хыналдазын доктаамал чорудары-биле тускай комиссияны тургускан.

Т. СЕВЕН.

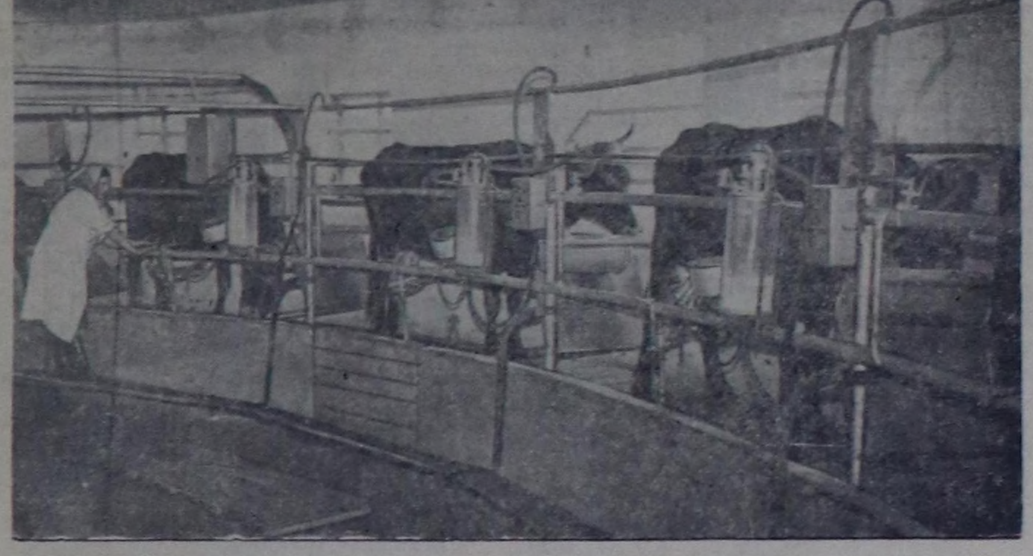

Краснодар край. Крым районнуң Сталин аттыг колхозунда оон инженери Иван Иванович Тесленконуң удуртулгазы-биле төгериктей кылган инек саар залды түдүп тургускан. Инек саарының бүгү ажылдары барык шупту ында автомат-биле кылдынар. А саанчы кижи үгле инектериниң эмнелерин чууп, саар аппараттарны эмигге таарыштырар.

Инек саар залды бир шак дургузунда 200 инектерни саап доозар кылдыр таарыштырган. Инектер төгерик конвейерге баргаш, тус-тус туруштарынга кирер. Малга чемни база-ла автомат күжү-биле деңзилеп, уруп бээр. Инекти саап төгерери чүгле 8 чартык минут болур.

Оон кайы хире экономиктиг ажык алганы моон адаанда саниардан билдингир. Мурнунда 400 инектерни 35 саанчылар аажап саап турган болза, ам саалда залында чүгле ийи саанчы, бир башкарыкчы ажылдап турар. Сүттүң бот үнези мурнунда бир литрнин 1 рубль 35 копеек турган болза, ам — 50 копеекке чедир чигээн.

Чурукта: Сталин аттыг колхозтуң саалда залында.

Фото Е. Шулеповтуу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Редакцияга ЧАГААЛАР

Ала-чаягаарлаашкында

Чоннуң амыдырал-чуртталгазының болгаш культурлуг деңнелиниң бедээни-биле оларның номнарга сонуургалы, хереглели калбарып, библиотекаларның, номчулга бажыңнарының болгаш кызыл булуңнарының ажылынга негелде бедип турар. Тес-Хем районнуң колхозтарында көдээ библиотекаларның, кызыл булуңнарның ном фондузунуң болгаш номчукчуларының саны сөөлгү үш чылдарның дургузунда 1,5 катап көвүдээн.

Ленин аттыг колхозта А. Сарыг-оол эргелекчилээн көдээ библиотека ам 5 муң ажыг ном фондулуг, 450 ажыг номчукчуларлыг. Библиотеканың идепкейлиг номчукчулары: көдээ интеллигенциянның төлээлекчилери болгаш колхозчулар, партия, совет актив ай санында 3—4 номнарны номчуп турар. Берт-Даг участогунуң хой фермазының эргелекчизи Доюндуп Биче-оол ол библиотеканың эң идепкейлиг номчукчуларының бирээзи. Ол чүгле көдээ ажыл-агый темаларынга эвес, а чечен чогаал номнарын ап номчуп турар.

Ындыг болза-даа библиотекалар ажылынче амдыгаа чедир чогуур кичээнгей салдынмайн келген, район төвүнүң библиотеказы кайда турарын Самагалдай суурнуң чамдык чурттакчылары ам-даа билбес. Чүге дизе, чоннуң чоон оруундан ол хайыы болгаш кол кудумчунуң үстүкү талазында бир доора кудумчуда. А ол библиотека Культура бажыныың чанынга турда номчукчуларының саны хуннун-не өзүп турган. Район библиотеказы турган ийи улуг өрээлдиң бирээзи ам культура килдизинин эргелекчизи эш Очурнуң кабинеди болган, а бирээзи мырынай хос, хөй кезиинде шоочалыг турар.

Библиотекада байдал кандыгыл ынчаш? Хөй кижи келбес, «хостуг» ыржым, ынчалза-даа номнар биеэги хевээр шала кырында чыдар. Шуурмактың үлетпүр комбинадынга үш чыл бурунгаар чагып кылдырткан ном салыр ыыштар мынчага чедир алдынмаан.

Райпода кызыл булуң база-ла ажылдавайн турар. Анаа чүгле партия райкомунуң чорутканы чамдык хемчеглер—семинарлар, хуралдар ыны-даа болгулаар. Ынца «Кооператор» хана солуну, Хүндүлел самбыразы 1959 чылдың май болгаш октябрь айлардан бээр хевээр, саргартыр делгеп каан турар.

Колхозтарда көдээ библиотекаларның болгаш кызыл булуңнарның ажылында база улуг четпестер бар. «Чодураның» чаа улуг клубунуң бир өрээлинде библиотекаже кире бээрге дакпыш, карацгы, соок. Библиотекарның олурар бичии столундан өске номчукчуга белеткээн стол, сандайлар чок, колхозта шевер чазаныкчылар хөй хирезинделе номнар делгей салыр ыыштарны кылганы чевен, таарымча чок. Библиотекада 1844 номнар, 300 хире номчукчулар бар. Оларның хөй кезии школачылар. Колхоз баштаар черинин, көдээ Советтиң ажылдакчылары болгаш актив библиотекадан ном ап номчувайн турарлар. Колхозта партия организациязының секретары эш С. Самдан чүгле бо чылдың январь 26-да бир ном бижидип алган. Клуб эргелекчизи эш Маскырда безин ном алыр карточка чок.

Райкүүскомнуң культура килдизинин болгаш колхозтарда партия, совет база комсомол организацияларының кичээнгей салбайн турарындан библиотекаларда ажыл ала-чаягаарлаашкында турар, чоннуң калбак массазынга номнарны пропагандалаарының эргежок чугула хемчеглери чавыс деңнелде чоруттунуп келген. Айтырыглар болгаш харыылар кежээлери, номчулга конференциялары, темалыг кежээлер оларга ай-айы-биле болбайн турар.

Ылаңгыя В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чыл оон бүгү чурт демдеглээринге белеткел ажылдарын чер болганда калбаа-биле чорудуп турда районнуң көдээ библиотекаларында, кызыл булуңнарда улуг баштыңчының ажыл-амыдыралын көргүскен фотомонтажтар, номнар делгээн тускай булуңнар болгаш массалыг номчулгалар, кежээлер ышкаш хемчеглер амдызында эгелевээн.

«Амгы үениң байдалында партийжи пропаганданың сорулгаларының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга дүүштүр библиотекалар, кызыл-булуңнар ажылын бедик негелдеге эде тургузарынче Тес-Хем райкүүскомунуң культура килдизи болгаш чер-черде партия, совет организациялары кичээнгей салза чугуур.

О. МАНДАРЫЙ.

Ара соксаан ужуру чүл?

Эрткен чылын районнуң улус ажыл-агыйының планын өзүтаар Хандагайты ортумак школазынга 50 кижи чурттаар интернатты кылыры көрдүнген. Ук тудугну ол-ла чылдың май айдан эгелээн болгаш сентябрь 1-де ажыглалга киирер ужурлуг турган.

Райкүүскомнуң коммунал болгаш тудуг конторазы (начальниги эш Толстухин) тудугнуң темпизин дүргедедип, ыяжын болгаш өске-даа материалдарын белеткедип алырының талазы-биле шүшпеңі, харыысалга чок ажылдаанының түңнелинде тудуг ажыглалга кирбейн, харын-даа 1960—61 өөредилге чылында ажыглалга киирер бе, киирбес бе дээр дугайында айтырыг туруп турар.

Тудугга чарыгдаары-биле 392 муң рубль көрдүнген, а эрткен чылдың сентябрь 1-ге чедир оон 191 муң рубль чарыгдаттынза-даа интернаттың ханазын кылырын безин дооспаан. Ажыглаттынган акша-хөренгиден 22300 рубльди каш дакпыр ажылдарга шын эвес төлээнинин дугайында облононуң инженери эш Борисов актыны тургускан.

Ынчалзажок тудугнуң ажылын дүргедедир, акша-хөренгини камныг чарыыр талазы-биле кайы-даа черден хемчег албаан. Сентябрь 1-ден бөгүнге чедир чаңгыс чудук-даа хананың кырынче салбаан болгаш тудуг ара соксаан.

Эрткен чылда тудутта хереглээрибиле белеткээн шифер, дилиг материалдарын үстүнде адаанывыс контора чери янзы-бүрү тудугларга чарыгдаан. Дилиг материалдары уруглар садының тудуунга, шиферни школаның мастерсказынга, дөрт квартиралыг чурттаргa бажыныңга ажыглаан. Арткан чудуктар болгаш янзы-бүрү материалдар ала-чаягаарлаарды берген, ону берген, ону албас организациялар-даа чок турган. Ол бүгүнү кым-даа эскербээн. Бо тудугну дүргедедириниң талазы-биле хоокку чедир хамаарышкан организациялар хемчег албас болза, ол бо чылын ажыглалга кирбес.

Х. СЕМИС.

Негелде улуг

Чөөн-Хемчик районнуң девискээри Шеминин Сарыг-Сигенден өрү Чайлаг-Хемден куду черлерге үжен ажыг өрегелер доктаамал чурттап турар. Оон ангыда ында Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг болгаш «Бора-Тайга» колхозтарының тудуг ыяжы белеткеп турар бригадалары база бар.

Сарыг-Сиген болгаш Чайлаг-Хемде чурттап турар чоннуң эмнелге дузаламчызынга негелдези улуг. Эрткен чылдың декабрь айның сөөлгү хүннеринде Сарыг-Сигенде чурттап турар Бавын-ооллуң уруу болгаш кадайы аараан. Бавын-оол Шеминин Борбак-Арыгда эмнелге пунктузунуң эмчизин чалап чеде бээрге «силер бистиң районга хамаарышпас, Сүт-Хөл районнуң эмнелгезинге хамааржыр улус-тыр силер» дээш ынаваан. Оон ол Сүт-Хөл районнуң эмнелгезинге баарга «силер Чөөн-Хемчик районнуң эмнелгезинге хамааржыр улус-тыр силер» дээш база-ла ынаваан. Сарыг-Сигенде чурттап турар Бедек-ооллуң уруглары, Чанчыкпаныың кадайы аарый бээрге олар база Борбак-Арыг эмнелге пунктузунче эмчи чалап чеде бээрге ынаваан. Бо ышкаш өскедаа фактыларны көргүзүп болур.

М. СОСКУТ.

Багай белеткелдиң түңнели

«Межегей» совхозтуң удуртукчулары мал кыштагладыышкынынга четпес белеткелдиг киргениниң уржуун ам херек кырында көрүп турарлар. Ам канчаар, колхозтардан чегдинин эгелээн. Чамдык фермаларда инектериниң күжү арган, оларның бөөр сүлү кызырлып эгелээн.

Хойнун хөй кезии багай шынарлыг кажааларда болгаш чем төңгенибиле оларның күжү база арып эгелээн. Оон-биле кады хойларның хураганнаашкыны база капсырлажып турар. Бо бүгү байдалдарны көре тура-ла совхозтуң удуртукчулары хемчег албайн турар.

В. ШОЙЛАА.

Партийжи пропаганданы амыдырал-биле холбаштырар

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпири көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң чаа күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнүн болдурган. Пленумнуң доктаалын районнуң иштинге 90 кезек черге ажылчы чоннарның хуралдарынга таныжып чугаалашкан. Ол хуралдарга 200 ажыг кижи бот-хүлээлгелин ап, көдээ ажыл-агыйны хөгжүдер талазы-биле тодаргай саналдарын берген.

Районнуң малчыннары бо чылын төрүүр чүс хойдан 110 хураганны, чүс өшкүден 120 анайны, төрүүр чүс инектен 100 бызааны, төрүүр хаван бүрүзүнден 12 хаван ооллдарын алыр, бир хойдан дүк кыргылдазын эткен чылга деңнээрге 300 грамм өстүрер, эът бүдүрүлгезин 121 хуу көвүдедир болгаш ол ышкаш өске-даа бедиткен хүлээлгелерни алган.

Партияның пропаганда ажылын амыдырал-биле холбаштырар, ону массалыг болдурар сорулга-биле ажылчы чоннарның бо бедик көдүрлүүшкүннүг чоруун чүгле деткип, ниити чурагайларны таныштырып тайылбырлаар эвес, а ол бедик көдүрлүүшкүннүг чорукка, мурнакчыларның дуржулгазынга даянып алгаш, алдынган бедик хүлээлгелерни амыдыралга күүседиринге амдаа ажыглаттынмайн турар иштики курлавырларны илередип тыварынче угландырган.

Ылаңгыя бо үеге чедир малды тарып боозадырының ужур-дузазын, чыл дургузунда малдың ийи солдаашкының чедип алырының аргазын малчыннарга, анаа ниити кыйгырыг хевирлиг таныштырып турган болза, ам ону хөрек кырынга боттандырып чорударының аргаларын тодаргай чижектерге көргүзүп, мал тарып боозадыр пунктуларны тургузуп тургаш, малчыннарның боттарын көдээ ажыл-агыйның билиглеринге өөредир хемчегларни ап турар.

Ол ышкаш, мал болгаш чер ажылының продуктуларын бүдүрериниң, оон бот-үнезин чигедириниң айтырыгларын хандыр өөренип көөр сорулга-биле экономиктиг конференцияларны кылыр: анаа районнуң байдалынга таарыштыр продуктуг малдарны өстүрери; мал продуктуларын бүдүрериниң бот үнезин чигедириниң оруктары; чер ажылының культуразы болгаш дүжүттү бедидериниң аргалары; тараа бүдүрериниң бот-үнезин чигедири; техниканы чөп ажыглаары болгаш трактор ажылдарының бот-үнезин чигедири; кукурузаны ажаап өстүрериниң мурнакчы агротехниказын ажыглаары; колхозтарның экономиктиг анализи болгаш өске-даа айтырыгларны өөренип көөр болгаш чугаалажыр.

Партийжи-политиктиг ажылдарны колдуунда-ла колхозтар төптеринге, фермаларга болгаш бригадалар төптеринге чорудуп турган. Оон уламындан ыраккы одарларда малчыннар, тайгада тудуг материалдары белеткеп турар колхозчулар, ажылчыннар ортузунга масса-политиктиг ажылдар кызыы чоруттунуп турар. Ындыг байдалды моон соңгаар чок болдурар сорулга-биле көжер кызыл өглерни, культбаазаларны Ак болгаш Кызыл-Тайгада тургузуп турар, сүт-бараан фермаларынга, хову турлагларынга Кызыл булуңнарны организастаар, райкүүскомнуң культура киллизинин чанынга автоклубту организастап тургузар.

Социалистиг чарышты организастаар талазы-биле улуг четпестер бисте ам-даа бар. Соччарыштың негелделери болгаш ап турар хүлээлгелер ниити, эренгей, чүгле хуулар айыткан болур, оон түңнелдерин база-ла өзу барымдаалап кылып турган. Оон уламындан социалистиг чарыштың чаа-чаа иштики курлавырларын илередип тывар, ажылагыйның планыг онаалдаларын күүседиринге өзулуг организакчы, шимчедикчи күш болур утка-шынарын кудуладып турган. Бо четпестерни катаптавас төлээде боттуг хемчеглерни ап чорудары негеттинин турар.

Массаларның ортузунга партияның политиктиг кижизидилге ажылын калбартып чорударынга, коммунизм тургузуушкунунуң практиктиг сорулгаларын боттандырарынче массаны мобилизастаарынга бистиң хөй санныг агитаторларывыс улуг рольду ойнап турар. Ам үеде районда 350 ажыг агитаторлар 16 агитколлективтерде ажылдап турар. Районнуң девискээринде 12 агитпунктулар тургустунган.

Ынчалза-даа партия организациялары чоннуң ортузунга политиктиг кижизидилге ажылын калбартып чорударынга бо улуг күштү ам-даа четпес ажыглап турар. Ажыл-агыйның практиктиг сорулгаларын шиитпирлээринге агитаторлар боттарының мобилизакчы роолюн долузу-биле чедип албайн турар.

Партия пропагандазының дээштиг чоруу ажыл-агыйның тодаргай түңнелдериниң илереттинер ужуруг. Пропаганда ажылынга ниити политиктиг лозуңнар, кыйгырыглар салыр, чедишкиннер дугайында шугаазынныңы чалгыынга алзыр, ажыл херектин иштинче ханылап кирбес, четпестерге эскет чок болур чүүлдер бисте бар турган. Оон чижээнге эът бүдүрүлгезин көвүдедиринге чугула рольдуг хаван ажылагыйын районнуң колхозтары сайыратпайн турарын, малдың уксаазын экижидер талазы-биле боттуг хемчеглер алдынмайн турарын айтып болур.

Районда лекция пропагандазының ажылында четпестер хөй. Номчуп турар лекцияларның тематиказы кызыы, ылаңгыя эртем-атеистиг, көдээ ажыл-агый, медицина болгаш педагогика темаларынга лекциялар кончуг эвээш номчуттунуп турган.

Сөөлгү үеде лекция пропагандазын экижидер талазы-биле чамдык хемчеглерни ап чоруткан. Чижээ, бо чылын январьдан эгелеп районнуң Культура бажыныңга лекция номчуагазын неделя санында эрттирип турар. Номчуур лекцияның темазын баш бурунгаар чарлап турар кылдыр тургускан соонда лекцияга келир дыннакчылар элээн көвүдээн.

Ол ышкаш Эрги-Барлык көдээ клубта лекцияны база-ла ындыг байдалдыг тургускан. Ында суббота санында 180-ден эвээш эвес дыннакчылар янзы-бүрү темаларга лекцияларны дыңнап турарлар.

СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи политиктиг болгаш эртем-билиглер нептередир ниитилелдиң район салбырыбиле кады номчуур болгаш ажылдап кылыр лекцияларның тематиказын кварталдап, а айның дургузунда номчуур лекцияларның график планын тус-тус кижилерниң ат кырынга, кажан, кала номчуурун айтып тургаш кылып турар. Ол арга лекция пропагандазын калбартыр болгаш оон ышнарын экижидер талазы-биле контрольду тургузарынга таарымчалыг болуп турар.

Ажылчы чоннуң ортузунга культура массалыг ажылдарны калбартып чорударынга клубтар, библиотекалар, кино көргүзүглери, бот-тывынгыр уран чүүл белгүмнериниң ажылы онза улуг рольдуг. Ол сорулга-биле культура албан черлериниң ажылын экижидеринче угланган хемчегларни ажылдап кылган. Бо чылдың февраль, март айларда бот-тывынгыр уран-чүүл белгүмнериниң көрүдезин чорудар, клубтарны көскү агитация-биле дерип кылыр. Кызыл-Мажалыктың Культура бажыныңда ССРЭ-ниң чеди чыл планының көргүзүглерин. «Совет Тыва чеди чылда», «Районнуң көдээ ажыл-агыйы 1960 чылда» деп көргүзүглерни, районнуң мурнакчыларының чуруктарын көргүзүглери-биле кады делгеп көргүскен. Ындыг көргүзүглерни Ак-Довуракты Культура бажыныда база делгээн.

Марксизм-ленинизмниң теориязын шинээдип алыр, экономиктиг болгаш политиктиг билиин бедидер талазы-биле масса чоннуң, ылаңгыя интеллигентилериниң күзел-чүткүлү, сонуургалы калбарган. Бо чылын партия чырыдыышкынының системазында 40 ажыг белүүмнер тургустунган. Ында барык 500 хире кижи хаара туттунган. Көдээ ажылагыйның, тудугнуң, садыгның экономиказын өөренириниң белүүмнери бир-ле дугаар тургустунган.

Чаа өөредилге чылы эгелээн соонда пропагандистерниң семинарын ийи удаа кылып эртирген. «Большевик» колхозта агар-политика белүүмү (пропагандист эш Отугаш), ол-да колхозта партия төөгүзү өөренир белүүм (пропагандист эш Келик-Оенги) политиктиг өөредилгени үзүктелиишкин чокка бедик шынарлыг эрттирип турар. Пропагандистер материалдарны тайылбырлаарда хүн бүрүнүн практиктиг сорулгалары-биле холбаштырып турар.

Ынчалза-даа партия чырыдыышкынының өөредилгезинде улуг четпестер барын ыыттавайн барып болбас. Кичээлдер дыка куду деңнелде эрттип турар, дыннакчылар бот өөредилгени кылбайн, колдуунда пропагандистиң тайылбырын дыннап, бижиири-биле кызыгаарлаттынып турар. Оон ангыда дыннакчылар кичээлдер үзер, харын-даа белүүмнүң өөредилгези үстүн турар фактылар бар. Бо четпестерни чайладыры-биле партия организациялары боттуг хемчеглерне алыры чугула.

Пропагандистерниң теоретиктиг болгаш методиктиг билиин бедидер талазы-биле семинарларны болгаш дуржулга солчуушкунун доктаамал чорударының, марксизм-ленинизмни, философия болгаш политэкономияны бот өөредилге-биле өөренип турарларга консультацияларны кылыр талазы-биле тодаргай хемчегларни ажылдап кылган.

«Амгы үениң байдалдарында партийжи пропаганданың сорулгаларының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалы партийжи пропаганданы амыдырал-биле холбаштырар, массалыг болдурар, оон салдар хамаарылгазын, дээштиг болур чоруун күштелдирер талазы-биле программалыг документ болур. Анаа үндезилээш совет кижи бүрүзү бодунуң ажыл чорудулгазының төөгүлүг ужур-дузазын ханы билген, Адачуртунуң күчүзүн быжыглаарынга материалдыг болгаш культурлуг чаагай чүүлдериниң элбекшилин чедип алырынга бодунуң сорулгазын ылап билген турар кылдыр оларны кижизидер дээш ажылдаары болур.

В. ОЧУР-ООЛ,
СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

Бөгүн бо арыында:

Композиторлар съездизиниң мурнуу чарыында

* * *

Совет далайжылар Кубада

* * *

Улуг композиторнуң алдары дээш

РСФСР-ниң композиторлар эвилелиниң съездизинге уткуштур

Россия Федерациязының композиторлары республиканың композиторлар эвилелиниң бирги тургузукчу съездизинге уткуштур белеткелдерни чорудуп турар.

РСФСР-ниң Культура министерствозунуң коллегиязының февральдың 13-те болган хуралынга ол белеткелдерниң чамдык түннелдерин үндүрген. Санал берип, чүве чугаалаваннар, тургузукчу съездиниң ажылы В. И. Лениннің төрүттүнгенинден бээр 90 чыл болганының байырлалының бүдүүзүнде—апрельдің 4-тен 7-ге чедир үргүлчүлээр дээрзин демдеглээннер. Оон-биле холбаштыр улуг баштыңчыга турасказатқан чогаалдарны чогаадып тургузары улуг ужур-дузалыг бооп турар. Кайгамчыктыг хүнге алдар болдурган 70 ажыг концерттерни бо хүннерде чорударын планнаан.

РСФСР-ниң композиторлары чүгле 1959 чылда 300 ажыг элээн улуг чогаалдарны чогаадып тургусканнар. Татар, Марий АССР-лерге, Свердловск обласка тус черниң авторларының эң эки ажылдарын чугаалашкан болгаш ойнап күүсеткен, чоокта чаа болуп эрткен чогаадыкчы пленумнарга ол чедиишкиннерни демдеглээн. Чоокку үеде Чуваш АССР-ниң, Горький, Куйбышев, Сталинград болгаш өске-даа областарның композиторларының пленумнары болур.

Үстүнде адаттынган болгаш өске-даа хоорайларга съездиге чедир совет симфония музыказының концерт-делгелгелерин организастаарын төлевилеп турар. Клубтарга, бүдүрүлгелерге, колхозтарга, өредилге черлеринге лекцияларны, концерттерни чорудар, авторлар дыннанчылар-биле ужуражыр 80 хире „неижзэлерни организастаар.

Совет музыканың «Съездиге утнуштур» деп неделязынга музыканың эң эки күүседикчилери, а ол ышкаш аныяктар, бот-тывынгыр уран чүүл белгүмнериниң киржикчилери киржир. Хей-хей хоорайларга музыка коллективтериниң база мергежилдиг тус-тус ойнакчыларның үнүүшкүннүг концерттери болгаш ырының массалыг байырлалдары болур.

Доминикан республиканың улусчу-социалистиг партиязының медеглели

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң корреспондентизиниң Гаванадан дамчыдып турары болза, Кубаның «Нотисиас де ой» солуну Доминикан республиканың улусчу-социалистиг партиязының ТК-зының калбак хуралының чуртта байдалдың дугайында медеглелин парлаан. Медеглелде демдеглеп турары болза, чуртта чепсектиг демиселдиң эрткен чылдың июньда тыптып үнүп келгениннен эгелээш-ле Трухильонуң кадыг-дошкун дарлалы чоннуң талазындан үзүктел чок улам-на өзүп турар удурланыышкынына таваржып турар. Чуртка чоокта чаа болган болуушкуннар болгаш чүс-чүс оппозисчилерни тудуп хоругданы ону херечилээн.

Трухильонуң кадыг-дошкун дарлалын Каттышкан Штаттарның деткип турарын болгаш Доминикан республиканың иштики херектеринче АКШ-тың холгаарлап турарын бүрүү шаппышаан, ТК-ның демдеглеп турары болза Трухильонуң дарлалын, Кариб далайының чоок-кавызының девискээринге АКШ бодунуң өжелекчи политиказын чорударынга болгаш Латин Американың улустарының национал-хосталга дээш демиселин баксырадырынга чепсек кылдыр ажыглап турар.

Доминикан республиканың хосталгазы дээш демиселде киржип турар өске алды организациялар-биле кады улусчу-социалистиг партияның эрткен чылдың март айда идип үндүрген программазынга үндезилээш, доминикан улусту сырый каттыжарынче медеглелде кыйгырып турар. Ол программада национал хамаарышпас чорук, демократия, чер реформазын чорудары, национал үлетпүрнү хөгжүдери, өредилгениң адырынга реформаны боттандырары, ол ышкаш тайбың кожа-хелбээ догуннаарының политиказын чорудары дээш демиселди көрүп турар.

Политика талазы-биле хоругдаттырганнарны хостаары дээш, кеземче шаажылалдарны болгаш Доминикан республиканың иштики херектеринге даштыкы чурттарның империалистериниң холгаарлаашкынын соксадыры дээш доминикан улустуң демиселин деткиирин күштелдиринче Латин-Американың болгаш бүгү делегейниң улустарын медеглелде кыйгырып турар.

Совет далайжылар Кубада

Эрткен чылдың октябрьда «Архангельск» деп теплоход чараш бойдустуг Сан-Рамоннуң суунче якорун октаан. Орукка 17 хонук иштинде ол эжиндирген. Судно бодунга чигир чүдүртүнеринге белеткенип турган. Ол дээрге ыраккы Кубаның эриктеринче совет садыг суднозунуң баштайгы чоруушкуну болган.

Оон бээр чүгле каш айлар эрткеп. Ол үениң иштинде Кубаның эриктеринге 18 совет судно чорааш барган. Балтиканың, Кара далайның болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң далай өртээлдеринче 140 мүң тонна чигир чоруттунган.

Кубаның чурттакчылары-биле совет далайжыларның ужуражышкыннары —ол үргүлчү-ле өөнүктерниң ужуражыышкыннары болуп турган. Доктаашкыннар үезинде корэбльге ук черниң чурттакчылары бүдүн өг-бүлелери-биле чедип келгилеп, ында далайжыларның чурттаар өрээлдерин, машина кезээн кээп көрүп, мүң-мүң айтырыгларны салып турарлар. Ол айтырыглар кажан-даа харыы чок артпайн турар. «Амиго»—өшүк деп сөс далайжылар-биле кубачыларының аразында эп-не нептеренгей апарган.

...Мурнуу чүктүң дээри үргүлчүле булут чок турбас. Кубаның Кайбарьен деп далай өртээлинге «профессор Попов» деп пароходтуң доклаап турган хүннеринде хенертен далай талазындан күштүг хат хадый берген. Корабльди ийи якорьга тургузар ужурга таварышкан. Суднонуң дурту-биле эриктен чигир дажып эккеп турган бичии баржаларны чаглактай тургузуп алгаш, чамдыкта чүк көдүртүр краннарга боттары тургулавыдып, ажылды дүрген доозарда чүдүрүкчүлерге далайжылар дузалашканнар.

Ам Медна Лунада «Кировск» деп совет теплоход чүдүртүүп турар, өске бир Сан-Круст деп далай өртээлинден Кара далай флодунуң 10 мүң тонна чүк дажыыр эп-не чаа суднозу «Депутат Лупкий» үнүп чорупкан. Гаванаже ССРЭ-ниң эрием, техника болгаш культура адырларынга чедишкиннериниң делгелгезинге чаа экспонаттарны эккелген «Псков» деп пароход Вита деп далай өртээлинде турар. Куба баар орукта амдаа чеди совет корабльдер бар чыдар.

(СЭТА).

Алжир талазы-биле комитетти Францияда тургусканы

ПАРИЖ. (СЭТА). Алжир-биле холбаалыг айтырыгларны практиктиг шиитпирлээр алжир херектериниң талазы-биле комитетти Францияда тургускан. Комитетти республиканың президентизи де Голль удурткан; комитеттиң составында премьер-министр, даштыкы херектер министри болгаш чепсектиг күштер министри кирип турар.

Аргентинада компартияга удур дерзии чорук

БУЭНОС-АЙРЕС, 20. (СЭТА). Парлаганың дыннатканын өзүгаар алырга Санта-Фе хоорайда компартияның бажыңынче полиция халдаашкын кылган. Март 27-де болур национал конгресске болгаш тус черниң эргелел органнарынга соцгулдаларга белеткелге холбаштырган партия конференциязын чорударын Буэнос-Айреете эрге-чагыргалар хоругдаан.

Чоокта чаа Буэнос-Айреске компартияның кандидаттарының дандыларын бүрүткээрин хоругдаан. Соңгулда мурнуунуң пропагандазынга радиону ажыглаар талазы-биле компартияның эргезин казаан. Оон парлалга органнары хагдынган.

Тургустунган байдал-биле холбаштыр март 27-де куруг (ак) бюллетеньнер-биле бадылаарын болгаш оон-биле чазактын чорудуп турары политикага удур боттарының улурланыышкынын илередиринче бүгү соңгукчуларны кыйгырарын компартия шиитпирлээн.

Кылымал эдеринчини АКШ-та таарымча чок салып үндүргени

НЬЮ-ЙОРК, 20. (СЭТА). «Дискаверер-10» деп кылымал эдеринчини ап чораан ракета үрелгениниң дугайын Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизи Ванденберг (Калифорния штат) авиабаазазындан кылган дыңнадыында тодаргай көргүзүп турар. Бодунуң чогуур угланыышкынындан чайгыла бергениниң ужурунда ук ракетаны салганының соонда 60 секунда болганда чер кырының контролю-биле оны үзүткап каапкан.

Ракетаны салып үндүрген черинден 20 — 30 миль ыракта турар чоок кавының чурттакчылыг черлериниң талазынче ол ракета углай ужуда бээрге ону далаш-биле үзүткаан деп дыннадыгда айтып турар.

Баазаның ажылдакчылары, ол ракетаны салып үндүрерин хайгаарап турган корреспондентилер ракета чазылган соонда дүжүп бадып турар бузундулардан качыгдавас дээш далаш-биле чаштынып камгалаттынар ужурга таварышкан деп корреспондент бижип турар. Ракетаның чиих автомашина хире хемчээлдиг хей санныг бузундулары ракетаны салып турган районга дүшкен.

Порданияның национал фронтузунуң угуулгазы

БЕЙРУТ, 20. (СЭТА). Иордан улусту камгалаарынга киржиринче бүгү партияларны, организацияларны болгаш чаагай сеткилдиң бүгү кижилерин кыйгырган. Иорданияның Национал фронтузунуң угуулгазын «Ан-Нида» солун парлаан.

Иордан улус полицейжи дерзии чоруктун дарлалының адаанда чурттап турар деп угуулгада чугаалап турар. Чуртта шериг диктатуразы тергиндеп турар, бүгү-ле политиктиг партияларны, профэвилелдерин, аныяктар, хереэженнер болгаш өске-даа хей-ниити организацияларын хоругдаан, клубтар болгаш национал солуннар хагдынган. Хей-хей муң ак-сеткилдиг иорданчылар, оларның иштинде хей-хей депутаттар болгаш министр чораан кижилер тудуп хоругдаттырган болгаш кара-бажыңнарже киир октаттырган. Национал офицер болур чорук узуткаттынган. Кара бажың черлериниң эрге-чагыргалары хоругдаттырган камгалал чок кижилерни ужур-дүрүм чокка аажылап турар. Күрүнеиң айыыл чок чоруунуң дугайында деп адаар хоойлуга үндезилээш полицейжи эрге-чагыргалар буруудадылганы илеретпейн кандыг-даа иордан хамаатыны тудуп хоругдаар болгаш беш чыл чедир кара бажыңнаар эргелиг болуп турар деп угуулгада демдеглеп турар. «Коммунизм-биле демисел дугайында» өске онза хоойлуга үндезилээш компартияга хамааржылгалыг деп сезиглеттинип турар кандыг-даа хамаатыны бүгү назынында кара бажыннаан туруп болур. Чуртта чер болганда шериг судтары тургустунган, олар национал болгаш демократтыг элементилерни ужурдүрүм чокка аажылап турар. Бо дерзии чоруктуг болгаш иордан улуска күчүлээшкинни иордан реакция чуртта национал-хосталгалыг шимчээшкинни базар болгаш Ирак Республикага болгаш өске чурттарда арабтарның национал-хосталгалыг шимчээшкининге удур демиселге Иорданияны империализмниң баазазы кылдыр хуулдурар сорулга-биле англи-америк империализмниң күткүлгезин өзүгаар чорудуп турар деп угуулгада айтып турар.

Угуулганың түннелинде чугаалап турары болза: маадырлыг иордан улус-биле болгаш оон национал күштери-биле боттарының эп-сеткил каттыштырылгазының дугайын медеглээринче база Иорданияда тергиндеп турар күчүлелге болгаш дерзии чоруккa удур бодунун үнүн бедик көдүрериниче чаагай сеткилдиг бүгү кижилерин Иорданияның национал фронтузу кыйгырып тур.

Өжү ханмайн...

ПАРИЖ. (СЭТА). Парижтиң солуннарында парлаттынган, Лиссанбондан дыннадыгларны өзүгаар алырга, Португалияның Коммунистиг партиязының Алваро Куньялга баштаткан көскү ажылдакчыларының кара бажындан дезип үнгени португал полициянның өжөэнин хайындырган.

Документилер хыналдазының талазы-биле бүгү чуртта чорудуп турар үүлгедиргге бүгү полиция болгаш португал армиязының чамдыызы киржип турар. Полициянның хыналдаларын бүгү-ле пароход өртээлдеринде, аэродромнарда, оруктарда болгаш чурттакчылыг черлерде тургускан. Политиктиг херек дээш хоругдаттырганнарның кадагалалын күштелдирген.

БИСТИҢ КАЛЕНДАРЫВЫС

ФРИДЕРИК ШОПЕН

(Төрүттүнге-ле 150 чыл болганынга).

Бир муң сес чүс он чылдың февраль 22-де Варшава хоорайдан ыраак эвесте, Жемзова-Воля деп бичии хоорайжыгашка польша улустуң улуг композитору Фридерик Шопен төрүттүнген.

Авазы пианист, ачазы Франциядан Польшаже көжүп келгеш, аңаа төрээн чери-биле бир демей чурттап, француз дыл башкылап турган. Шопен музыкага бичезинде-ле өөренип эгелээн. Сес харлыг турган-ла концерттерге ойнап эгелээн болгаш дораан-на сураглыг пианист болуп, чонну кайгаткан. Удавайн ол баштайгы чогаалдарын бижип эгелээн.

Он чеди харлыг ооп консерваторияның композитор факультетинге өөренип кирген. Шопен ол үеде-ле тергиин дирткен пианист турган. Шопенниң аялга чогаадыр талазы-биле чедиишкиннери онза кайгамчыктыг болуп илерээн. Концерттерге ол улуг чедиишкинниг ойнап турган.

1830 чылдың күзүнүнде Шопен Вена хоорайже чорупкан. Ынчалза-даа удавайн ол Парижке чедип келген болгаш чуртталгазының соолгу чылдарын аңаа эрттирген. Шопен Парижке хей чылдарның иштинде ажылдап делегейге алдар-сураглыг чогаалдарны аңаа бижээн.

Шопен өлзе-даа оон кайгамчык чогаалдары чоннуң чүрээнге сиңниккен. Шопенниң чогаалдары колдуунда-ла фортепианага бижиттинген. Шопен фортепианны көңгүс бир янзы үн-биле дыңналыр кылдыр чагырган. Оон чогаалдарын аңаа ойнай бээрге фортепиана боду-ла онзагай ырлап турганзыг сагындырар. Ынчангаш Антон Рубинштейн Шопенни «фортепиананың сагышсеткили» деп адаан.

Хей эвес чылдарның дургузунда Шопен кайгамчык эки, хей янзы чогаалдарны бижээн. Оон чогаалдары делегейниң хей-хей чурттарында чаңгыланып турар. Шопенниң мазурказларын сактырга Польшаның арыгларынга болгаш шолдеринге төрүттүнген чүзе дег сагындырар. Оон полонези болгаш балладаларының кайгамчык магалыы польша улустуң маадырларының овур-хевирин көргүзүп турар.

Шопенниң музыка чогаалдары делегейге билдингир. Оон чогаалдарының күштүүн, ажык-дузалын чонга таныштырып нептереңири-биле Варшава хоорайда бүгү делегейниң пианистериниң маргылдаазын ам бо хүннерде чорудуп турар.

Польша улустуң улуг композитору Фридерин Шопенни совет улус эни билир болгаш аңаа ынактар.

А. ЛАНОВ,
Р. КЕНДЕНБИЛЬ,
Кызылда уругларның музыка школазының башкылары.

Обласка АГААР БОЙДУСТУҢ байдалы

Кызылдың агаар-бойдус байдалы шинчилээр станциязының медээлерин өзүгаар алырга, бөгүн обласка шоолуг эвес булуттарлыг, хар чагбас хүн болур. Хат кошкак болгаш чоорту өй-тап апаар, соңгу-барын угланыышкынныг. Агаарның температуразы: даглыг черлерге—4—9, чавыс черлерге—13—18, а Кызылга—14—16 градус соок.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бөгүн

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг залга): **«Үш далай ындынче чоруушкун»** («Хождение за три моря»), 1-ги кеззэ—12 шакта; **«Сени дилеп чор мен»** («Я ищу тебя») — 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда.

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (биче залга): **«Райнис»**—3, 5, 7, 9 шактарда.

«Каа-Хем»: **«Онза болуушкун»** («Чрезвычайное происшествие»), 2-ги кеззэ»—11.15, 1.15, 5.15, 7.15 шактарда; **«Чыл узамдыктыг орун»** («Дорога длиною в год») — 3.15, 9.15 шактарда.

ТЫВА ОБЛАСТЫҢ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫ
февраль 24-те
В. Винников, Е. Крахт.
«ЧЕШТИНМЕС ДОҢ»
деп 3 көжегелиг, ырлыг шии болур.
Музыказы Е. Жарковскийнин.
Эгелээри кежээкиниң 7 шак 30 минутада.

Облпотребсоюзтуң ном садыглаар килдизиниң чарлаары болза:

Областың бүгү-ле ном садыгларында ортуман школаның бүгү-ле класстарынга 1960—1961 өредилге чылында хереглээр өредилге номнары киргилээн.

Эштер ада-иелер! Уругларынарга чаа өредилге чылында хереглээр өредилге номнарын садып алырын далажыңар!

ЧОГААДЫКЧЫ ЧҮТКҮЛ

ТЕАТР

Чоокта чаа областың хөгжүм-шии театры аңаа эвес шиини—утказыбиле алырга «Чештинмес доң» («Морской узел») деп оперетганы көргүскен. Ынчангаш область театры бодунун төөгүзүнүң дургузунда театр уран чүүлүнүң оперетта деп девирин көрүкчүлерге бир-ле дугаар көргүскени ол. Моон-биле театр бодунуң чогаадыкчы дидим чоруун болгаш чаа-чаа хевириниң солун шиилерин тургузарынче чүткүлүн хейнуң мурнунга бадыткаан.

Оперетганың утказы солун. Көрүкчүлер шиинин көргүзүүнүң кылдыныын эгезинден төнчүүнге чедир кичээнгей-биле көөрлер.

Бир өртээл хоорайга часпас адыгжы офицер уруг Совет Эвилелиниң Маадыры Рита Громова чедип келир. Ол уруг боду чаасказан безин чүс ажыг фашистерни үзүткаан. Ританың келири-биле холбаштыр далайжылар клувунга наадым кылыр деп улус белеткенип турар. Ол кысты караа-биле көрген кижи чок-даа болза, далайжы офицерлер Ританы аажок сонуургап турарлар. Наадымны организастаарынга хөлүг офицер Пчелкин онза хөлзеп, амырдыш чок киржир. Ынчап тура Пчелкин Ританың эки уруг Людмила Карцеваны наадымга ырлаар кыллыр көгүдүп алыр, ол - аразында Людмила аныяк офицер Роман Волгинден ынакшылдың чагаазын алыр. Оон өөрээн Людмила ырлап шыдавас апаар, ынчалза-даа аазаашкынын берипкен Пчелкинден канчап-чоон чарлып алырының аайын тыппайн турар.

Ол үеде Людмила клубка фронтудан келген Ритага душ болуп ужуражы бээр. Людмила кандыг берге байдалга таваржы бергенин эжинге чугаалааш, Пчелкинден «хостап» каарын дилээр. Рита эжинге дузалажырын чөпшээрээш, хейнуң мурнунга бодун Людмила мен дээр. Ол-ла үеде Рита бодунуң шагда-ла ынакшаны Василий Ильин деп офицерге дужа бээр. Василий база Ритага шагда-ла ынакшаан, ынчалза-даа ол уруг-биле черле ужуражып таныжып чадап каан. Ынчангаш оларның бир дугаар ужуражылгазы ол клубка болур. Ынчалза-даа эжинге шынчы Рита бодунуң өзүлүг адын адаває, Василий оон адын Людмила деп соора билип алыр. Ындыг янзылыг Пчелкин-даа, Василий-даа, өскелер-даа Ританың адының өскерилгени-биле будулгаазынга таваржырлар.

Корабль кырынга Роман биле Василий боттарының ынак кыстарының дугайында чугаалажы бергеш, хары угда куда дүжүрер деп дугуржурлар. Ынчалза-даа оларның ийилээн чангыс кыска—Людмилага ынакшып турары чугаа сөөлүнде илереп кээр. Роман Людмиладан чарлыр, Людмила мунгарап турар. Василий бөза Людмиладан, шынында Ритадан чарлыр.

Далайжылар, ылангыя Пчелкин, эмчи Тарас Тарасыч суглар будалган ынакшылды сайгарып, бакташкан аныяктарны эптештирер дээш оралдажып турарлар. Кончуг каттырынчыг көргүзүглер-даа болгулаар. Шаа барып бүгү чүүлдер таарымчалыг болуп төнер. Аныяктар эптежип алырлар.

Оперетта өөрүшкүлүг көргүзүглербиле байлак болгаш аныяктарга кижизидилгелиг ужур-уткалыг болуп турар.

Көргүзүглериниң хевирин болурчогуур шаа-биле улам калбартыр дээш театрның коллективиниң шудургу ажылдап турарын хамыктын мурнунда чугаалаар херек. Бодунуң чүгле шии талазы-биле ажылдаар тускай хүлээлгезинден аңгыда театр бо сезонда хөгжүмнүг концерттерни хаая эвес көргүзүп турар. Чижээнге, Сергей Есениниң чогаал ажылынга барааалгаттынган концерттиг кежээзин ап болур. Мындыг кежээлер барза-барза театрның сценазынга оперетта дээн ышкаш хөгжүмнүг, танцылыг шиилерни ойнаар кылдыр мергежип алырынга артистерге салдарлыг болган.

Чоокта чаа театрның коллективи сурагжаан оперетталарның бирээзи болур «Чештинмес доңну» (хөгжүмү Е. Жарковскийнин, сөзү В. Винниковтан биле Е. Крахтаныы) көргүскени-биле көрүкчүлерни өөрткен.

Театрның материалдыг баазазын билбес кижи оон дидим базым кылганын эскербейн барып болур. Театрда четче долу хөгжүм чок (оперетганы чүгле 7 (!) кижиден тургустунган хөгжүм үдээн), ынчангаш мындыг байдалда хөгжүм бөлүүнге, ылангыя дирижёр А. Чыргал-оолга кайы хире харысалгалыг херек онаашканын билири берге эвес. Чеди хөгжүмчүлериниң бирээзинин-не херексели үрели берген болза, бүгү хөгжүм-даа, шии-даа оон ынай үнүп шыдавас турган ийик.

Көрүкчүлериниң талазындан оондаа ынай сөглексенчиг чүүлдер бар. Театрның коллективиниң составында тускай белеткеттинген, чогуур өөредилгени эрткен болгаш бүдүжүнден эки үниүг кижилер чок болуп турар. Ынчангаш театрның уран чүүл удуртулгазы, ылангыя кол режиссер А. Киссельгоф кол рольдарны мурнунда ындыг рольдарга ойнап чорбаан артистерге онааны база дидим болгаш чогаадыкчы чүткүл болган. Идегел халас барбаан. Кол маадырлар Маргарита Громова биле Василий Ильинниң рольдарын күүсеткен артистер В. Андреева биле И. Носковский болгай эвес ырлаан дээрзин көрүкчүлер сеткил ханып демдеглээннер.

Оперетта эгелээр мурнунда сүрээденчиг минуталар турган. Кижи бүрүзү мынчаар бодап турган: «Андреева биле Носковский канчаарлар-ла ирги?» Шынап-ла сценага бир-ле дугаар кол рольдар ойнаары белен эвес.

Ынчалза-даа хей дүүреп турар болганнар. Аныяк күүседикчилерни көрүкчүлер чылыы-биле утказаннар. Андрееваның талазындан арай шүшпен, танцылап тургаш, чиик болгаш ээлдек эвес шимчээшкиннерни хажыызындан эскерип болур турган. Носковский Андреевага бодаарга ол бүгү четпестерден хостуг болган. Олар ойнап турда ийилээн кончуг таарышкан болгаш багай эвес ырланнар.

Ыр күүселдезинин дугайын чугаалап тура, үстүнде адаанывыс ийи кижиден ангыда, В. Краснояров, О. Аверина, Л. Марков болгаш өске-даа ындыг үннерлиг күүседикчилерни адаза чугула. Артистер М. Назаров, Ю. Пчелов суглар салымныг ыраажылар эвес-даа болза, аңаа ырылыг шии хевириниң көргүзүглерин мергежилдиг ойнап турарлар.

Хөгжүм ойнаашкынын бо таварылгада театр көргүзүглериниң эн нарын болгаш берге хевирлериниң бирээзи деп саналар херек. Чүге дээрге оперетта театр уран чүүлүнүң шии, опера, балет болгаш чамдыкта харын цирк-даа дээн чижектиг хевирлери хары угда кирип турар. Ынчангаш оперетта артистеринге бүгү талазы-биле мергежилдиг кижилер негеттинер: ындыг күүседикчи ырлап-даа билир, танцылап-даа билир, шиинге-даа ойнап билир ужурлуг. Ол ышкаш, оперетта ойнаар театр эки ыраажылыг, хөгжүмнүг болгаш балет бөлүктүг болур.

Бистиң театрывыстың ындыг күштери чок. «Чештинмес доңну» көрген соонда театрга ындыг чүүлдерни организастаарының чугулазы билдинип келир. Бо айтырыгны дарый шиитпирлээрин областың культура эргелелиниң мурнунга тургузары чугула.

Ындыг турбуже балет сценаларын көрүкчүлер сонуургал-биле утказаннар. Ылаңгыя И. Усольцева, Т. Годяева, С. Монгуш, Б. Хөвеңмей, И. Козднеев суглар көрүштүг ойнаннар.

«Чештинмес доңну» белеткээринге ийи-үш хире анаа шиилерден артык үе үнгенин оперетганың тургузукчузу А. Киссельгоф чугаалап турар. Материалдыг баазазының болгаш күүседикчи күштериниң талазыбиле чедишпес чүүлдер хей турзажок, бистиң театрывыстың көрүштүг оперетганы ойнап күүсеткени өөрүнчүг болуушкун болган.

Эң баштайгы оперетта-дыр дээш оон күүселдезинде чамдык четпестерни ыыттавайн эрттириптер арга чок. Хөгжүм арай-ла кургамзык ойнап турар. Ю. Пчелов биле М. Назарованың ойнаары эки-даа болза, үнү болгаш шимчээшкининиң ээлдээ ындыг-ла чедимчелиг болбаан. Оперетганың кааасталгазы арай ядыы, а чамдык ниити сценаларның кааасталгазы оон утказынга эки-ле дүүшпейн баргылаан таварылгалар бар.

Ниитизи-биле чугаалаарга, театрның чогаадыкчы чүткүлү чедиишкинниг болган. Ол чүткүлү дээш, дидим эгелээшкини дээш театрның коллективинге байыр чедирбишаан, ындыг көргүзүглерни моон соңгаардаа көргүзөр боор деп идегеп кагза чогуур.

Г. АЗОВЦЕВ.

Канчаар чунарыл

Ажылдан чанып келдиңер. Бодунарга чыпшырып алгаш келген хир болгаш довурак-доозунуңарны чок кылыр төлээде, дораан чунар ужурлуг силер.

Чунарда хөйленни уштуп алза эки. Хөйлен-биле чунар ужур таварышканда, оон мойндуруунуң өөктерин чешкеш, чеңнерин эки сывырып алыр.

Кончуг хирленген хөлдарны чуурда, хөлдар дүрбүүр херексели азы щёткаңы, база чылыг сугну ажыглаар. Кажан хөлдарын арыглап алгаш мойнун болгаш арнын чуур.

Серинн суг-биле эгиннерни болгаш хөректи чуурга кончуг эки: ол, организмни сергедип быжыглап турар.

Эртен туруп келгеш ол ышкаш экиди чунары өргежок чугула.

Ие бүрүзү боттарының уругларын кара-чажындан эгелээш-ле арыг-шевер чорукка өөредир ужурлуг. Ол чорук чаңчыл болуп, бүгү амыдыралының дургузунда артар.

Үш, дөрт хардан эгелээш-ле бичиң уругларны боттары эки чунар кылдыр өөредир херек.

Уругларны эвээш дээрге-ле хүнде ийи удаа чуур херек: эртен, кажан олар оттуп келири-билек-ле, кежээ удуур мурнунда: уругну чуур санында чүгле хөлдарын, арнын эвес, база мойнун, кулактарының артын база чуур болгаш соок сугга чунар кылдыр чоорту өөредир ужурлуг. Хөлдарын болгаш мойнун саваннап чуур херек.

Чемненир мурнунда хөлдарын саваннап чуур кылдыр уругларны өөредири эргежок чугула, ону күүсетпээн шаанда столга олурарын болгаш чемненирин оларга чөпшээреп болбас.

Уругларның дыргактарын болгаш бажының дүгүн үргүлчү кыскаладыр кезип турар. Арыг-шевер болгаш силиг болур чорукка уругларны чаңчыктырар чорук оларның кадыын камгалап быжыглаар херекке дузалаар.

ТЫВА ОБЛАСТЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтерияның 31—75, корректорларның 20-60.

ТС—00068. Чагыг № 565. Культура эргелелиниң типографиязы.